

Ampt Epe

Historische vereniging voor
Emst - Epe - Oene - Vaassen

Nummer 203 www.ampt-epe.nl

Ampt Epe

Stichtingsdatum 13 oktober 1961

Nr. 203 - juni 2015

Redactie: Astrid van Oostveen, Frans Schumacher, Willy Smit en Hannie Tijman
Redactieadres: Berkenoord 33, 8172 AN Vaassen, redactie@ampt-epe.nl

Postadres 'Ampt Epe':
Postbus 114, 8170 AC Vaassen
Website: www.ampt-epe.nl

Het blad verschijnt vijf keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'. De vereniging stelt zich onder meer tot doel het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van Emst, Epe, Oene en Vaassen.

Bestuur:

Voorzitter: Fer Jantzen
voorzitter@ampt-epe.nl

Vice-voorzitter: vacant
voorzitter@ampt-epe.nl

Secretaris: Aart Schurink, tel. 0578-620061
secretaris@ampt-epe.nl

Penningmeester: Barry Bosch, tel. 0578-616041
penningmeester@ampt-epe.nl

Ledenadministratie: Steven Leijsen, tel. 0578-614664
ledenadministratie@ampt-epe.nl

Website: Fer Jantzen
webmeester@ampt-epe.nl

Leden: Eef Brummel, Aline van Dam en Gert van den Esschert

Lidmaatschap: € 15,00 per jaar

Rabobank: NL68 RABO 0160 1866 68 ten name van penningmeester Ampt Epe

I.S.S.N.-nr.: 1383-2026

AANDACHTSPUNTEN

*Ons blad niet ontvangen? Neem dan contact op met S. Leijsen, ledenadministratie.

*Door uw artikel aan te bieden voor publicatie in ons blad geeft u automatisch toestemming voor digitalisering ervan na vijf jaar, door óf de vereniging óf de Gelderland Bibliotheek ten behoeve van een publieke website.

*Lever uw artikel(en) s.v.p. digitaal aan (in een Wordbestand). Mocht u dit niet mogelijk zijn, neem dan contact op met de redactie.

*Opzegging van uw lidmaatschap dient vóór 1 december, voorafgaande aan het nieuwe contributiejaar, te geschieden (bij de ledenadministratie).

*Niets uit deze uitgave mag worden veroeuvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van 'Ampt Epe'.

UIT DE VERENIGING

AART SCHURINK

Epe, stadsrechten?

Een prachtig verhaal van onze streekarchivaris. Er zou een document gevonden zijn dat, zo later in het verhaal bleek, door een deskundige was gekwalificeerd als een stadsrechtsoorkonde van Otto II, graaf van Gelre en Zutphen, voor Epe. Epe dus een stad? Graaf Otto II had in 1231 wel het recht gekregen om stadsrechten te verlenen en maakte daar ook veelvuldig gebruik van, een geloofwaardig verhaal dus. Alleen had onze streekarchivaris één belangrijk woordje gewijzigd. Dat bleek toen de datum bekend werd: 1 april.

Bevrijdingskrant voor de gemeente Epe

In het kader van 70 jaar bevrijding hebben er in de gemeente Epe veel activiteiten plaatsgevonden. Opnieuw zijn veel vrijwilligers uren bezig geweest met het organiseren van de evenementen. Ampt Epe heeft zich vooral ingezet om na tien jaar weer een bevrijdingskrant te realiseren. Met name Wim van 't Einde, Gerrit Kamphuis, Frans Schumacher en Willy Smit-Buit, die de redactie vormden van de bevrijdingskrant 2015, nogmaals van harte bedankt! Voor de digitale versie (die overigens nog iets uitgebreider is) kunt u terecht op de website van Ampt Epe: <http://www.ampt-epe.nl/het-nieuws/1440-opnieuw-een-bevrijdingskrant>

Prijsvraag 200^e nummer *Ampt Epe*

Doel van de prijsvraag was het raden van de locatie van twaalf foto's. Uit het geringe aantal aangedragen oplossingen blijkt dat het een moeilijke opgave was. De (volledig) goede oplossing zat er niet bij. Toch waren er heel goede inzendingen. De prijswinnaars zijn: mevrouw Dirkje Pruntel met elf goede antwoorden, en de heer Bert Kwakkel met tien goede antwoorden. De oplossing vindt u elders in dit nummer.

Clubkasfonds Rabobank 2015

Ook dit jaar heeft Ampt Epe zich weer opgegeven voor de Rabo Noord-Veluwe clubkascampagne, omdat ook wij wel een financieel steuntje in de rug kunnen gebruiken. Iedereen die lid is van de Rabobank (op de Noord-Veluwe) krijgt een brief met een code waarmee twee stemmen aan hun favoriete vereniging kunnen worden gegeven. Onze vereniging, met toch rond de 750 leden van wie er veel lid zijn van een Rabobank op de Noord-Veluwe, heeft echter maar ongeveer 25 stem-

men gekregen, waardoor het te ontvangen bedrag toch gering is gebleven. Dat kan beter! Denk er voor volgend jaar dus a.u.b. aan om tijdig uw stem(men) aan onze vereniging te geven!

Bestuurswisseling

De bestuursleden Henk Kloezeman en Rudi Labberton hebben zich niet herkiesbaar gesteld als bestuurslid van Ampt Epe. Beiden hebben zich gedurende lange tijd ingezet voor de vereniging en werden door voorzitter in de laatste algemene ledenvergadering bedankt voor het vele werk dat zij voor de vereniging hebben gedaan. Het bestuur heeft Gert van den Esschert bereid gevonden de vacature van Henk Kloezeman te vervullen. De functie van secretaris wordt ingevuld door bestuurslid Aart Schurink.

Hagedoorns Plaatse bestaat 300 jaar

300 jaar geleden, in 1715, werd de boerderij aan de Lederweg gebouwd. Tot 1964 werd er een boerenbedrijf uitgevoerd. De boerderij werd daarna verkocht aan de Stichting tot Behoud van de Objecten met Historische of Kunstzinnige Waarde in de gemeente Epe, beter bekend als de Stichting tot Behoud. Deze verhuurde het pand vervol-

gens aan de dames Koster en Van Swol uit Amsterdam, die een deel van het gebouw afstaan om er een museum in te vestigen. Op 22 juni 1978 werd de Stichting Veluws Streekmuseum opgericht. In 2010 kreeg Hagedoorns Plaatse de officiële status van museum.

Het 300-jarig bestaan wordt gevierd met tentoonstellingen en vaste exposities. Toegang gratis met een museumjaarkaart.

Uitgebreide informatie is te vinden op <http://www.hagedoornsplaatse.nl/>

Heerder Historische Vereniging bestaat 40 jaar

Een film over Heerde in de jaren zestig was de openingsactiviteit, tal van evenementen volgen de rest van het jaar. De Heerder Historische Vereniging bestaat 40 jaar. Ook vanuit Ampt Epe nog van harte gefeliciteerd!

Nieuw boek over Epe

Een reis door de tijd, een wandeling door oud-Epe, een tijdbeeldschets, zo wordt het nieuwe boek met de titel *Ons dorp van toen: zo was 't en zo is 't* omschreven. Gert

van den Esschert, Bert Hanekamp en Jan Stenvert stelden het boek samen. Een voor veel Epenaren herkenbaar boek, vol met foto's, verhalen en herinneringen. Verkrijgbaar en de plaatselijke boekhandel voor 24,95 euro. (Zie ook blz. 41.)

Een wagen vol verhalen

Naveltje bloot, Hansje in de kelder en andere likeuren zijn typische drankjes rond de geboorte. Dit verhaal en honderden andere verhalen zijn er inmiddels geplaatst op de website www.eenwagenvolverhalen.nl. De site is uitgegroeid tot de grootste database van Gelderse tradities en gebruiken en is een initiatief van Gelders Erfgoed en Omroep Gelderland. Een aanrader om eens te bezoeken of om uw eigen verhaal op te plaatsen.

EVENEMENTENAGENDA

EEF BRUMMEL

Zaterdag 24 oktober: de najaarsexcursie

Onder leiding van leden van onze zustervereniging, de oudheidkundige vereniging Arent thoe Boecop in Elburg, vindt er een stadswandeling plaats in deze voormalige Hanzestad. De ontvangst is om 13.30 uur in het Gruithuis (de thuisbasis van de Elburgse vereniging) aan de Krommesteeg in het centrum, waarna vanaf 14.00 uur de circa twee uur durende stadswandeling volgt door de historische binnenstad. Opgave voor deelname aan deze excursie is verplicht. U kunt zich vanaf 1 t/m 17 oktober 2015 voor deelname opgeven (onder vermelding van het aantal personen) per mail via eef.brummel@telfortglasvezel.nl of telefonisch op 0578-61 49 39.

Dinsdag 17 november: de filmavond

Dirk Otten neemt ons mee naar een ver achter ons liggende periode van de geschiedenis, namelijk hoe het christendom verscheen in Saksenland. De filmavond vindt plaats in de grote zaal van het wijkcentrum Burgerenk aan de Klimtuin in Epe. Aanvang: 20.00 uur, zaal open vanaf 19.30 uur.

NB 1: Voor alle evenementen geldt: gratis deelname van leden met eventuele partner; niet-leden betalen € 3,50.

NB 2: Het is altijd mogelijk dat een geprogrammeerd evenement, om welke reden dan ook, niet kan doorgaan. Dit wordt altijd vermeld op onze website www.ampt-epe.nl. Raadpleeg dus te allen tijde vooraf de info op onze website!

VEREENIGING BEEKEIGENAREN GEMEENTE EPE 'DE KIST VAN VAN DELDEN' - DEEL 1 ¹⁾

TJADA AMSTERDAM

Eind 2008 namen Henk Menke en Jacques Meijer namens de Bekenstichting de inhoud van 'De kist van Van Delden' in Vaassen in ontvangst. Die inhoud vormde het archiefmateriaal van 45 jaar 'Vereeniging van Beekeigenaren in de Gemeente Epe' en haar opvolgster, de 'Vereniging tot instandhouding van bedrijfsbeken'. Hent van Delden was de laatste secretaris van de opgeheven vereniging; hij bewaarde het verenigingsarchief in een kist, vóór hij de bescheiden overdroeg aan de Bekenstichting. De kist is nu een doos vol mappen met verslagen, schouwrappor- ten, briefwisselingen, nota's en kaartmateriaal. Tjada Amsterdam spitte het archief door en schetst in een reeks artikelen een beeld van de activiteiten van de beekeigenaren en hun vereniging. In dit nummer deel 1 en 1a.

'VRIJHEID OM HET WATER OP DE BESTE WIJZE TE BENUTTEN'

LIEVER ZELFCONTROLE DAN OVERHEIDSBEMOEIENIS

Oei, dat ging maar weer net goed. Even moeten de beekeigenaren op de publieke tribune van de gemeenteraadsvergadering van 13 maart 1941 het knap benauwd hebben gehad, maar uiteindelijk kunnen ze toch opgelucht ademen. Ze behou- den de volledige zeggenschap over hun beken. Of de beekeigenaren uit Vaassen en Epe daadwerkelijk bij die vergadering aanwezig waren, vertellen de annalen eerlijk gezegd niet. Maar onwaarschijnlijk is dat niet. Er stond voor hen nogal wat op het spel.

Ruim vijf jaar eerder, eind 1935, stond dezelfde kwestie ook al op de agenda van de gemeenteraad: een voorstel tot plaatsing van de beken op de legger van water- gangen. Aanleiding daarvoor waren al jarenlang geuite klachten over waterover- last bij grondeigenaren langs de beken, en soms over de stank van het vervuilde beekwater. Door de beken op de legger te plaatsen zou de gemeente Epe daar grip op kunnen krijgen. Zij kon dan de beekeigenaren tot onderhoud verplichten en controle daarop uitoefenen.

Nog vóór de gemeenteraad zich over dat voorstel uit 1935 uitsprak, kwamen de eigenaren van de Vaassense beken in het geweer. Zij tekenden ernstige bezwaren aan. De beekeigenaren zagen zich beperkt in hun eigenaarsrechten en in hun 'vrijheid (...) om het water op de beste wijze te gebruiken'. Hun verzet vond ge- hoor bij de meerderheid van de gemeenteraad; het collegevoorstel werd afgewe- zen. Daarmee leek de kou uit de lucht.

Maar eind 1940 loopt de zaak weer hoog op. Weer gaat het vooral over waterover- last, volgens de klagers het gevolg van gebrek aan onderhoud door de beekeigena- ren. Met name uit de hoek van de Klaarbeek in Epe en haar zijbeken stromen de klachten binnen.

*Van links naar rechts: Henk Menke, Hent van Delden en Jacques Meijer, met de archiefkist op de voorgrond.
(foto: Tjada Amsterdam)*

GEVOELIG

Het is de kerkenraad van de Nederlands-hervormde Gemeente Epe die het eind 1940 opneemt voor 27 aangrenzende grondeigenaren, die regelmatig met overstromende beken te maken hebben. De kerkenraad verzoekt de (burgerlijke) ge-

meente Epe de beken op de legger te plaatsen om daarmee de beekeigenaren onder overheidsregime te krijgen. Burgemeester en wethouders adviseren de gemeenteraad het verzoek af te wijzen, daarbij refererend aan het besluit van 1935. Maar diverse raadsleden zijn nu wel gevoelig voor de klachten van wateroverlast. Het verzoek van de kerkenraad heeft weliswaar al effect gehad -de beken zijn op eens keurig geschoond- maar veel vertrouwen wekt dat niet. De verwachting bestaat dat 'de goeden niet te na gesproken' het onderhoud 'langzamerhand wel weer zal versloffen'. Die 'goeden' zijn met name de Vaassense beekeigenaren. Zij voeren het onderhoud aan hun beken wel gedegen uit: '(...) In Vaassen zijn de beken wel in goeden staat en deze eigenaren zouden terecht bezwaar maken tegen het op de legger van watergangen plaatsen', tekent het *Nieuws- en Advertentieblad voor Epe* van 15 maart 1941 dan ook op uit de mond van burgemeester Diepenhorst. Uiteindelijk volgt de raad toch het B&W-advies en wijst het verzoek af.

LERING

Zij mogen dan eigen baas over hun beken blijven, de beekeigenaren trekken wel lering uit de beraadslagingen. Willen zij ook in de toekomst verschoond blijven van overheidsbemoeienis over hun beken, dan moeten zij zelf de wateroverlast terugdringen, beseffen zij.

Op initiatief van G.H. Bos (eigenaar van stoomwasserij Welgelegen en mede-eigenaar van de Nieuwe Beek²⁾) en H.G. Heerze (namens wattenfabriek Utermöhlen, mede-eigenaar van de Nieuwe Molensche Beek²⁾) komen al op vrijdag 21 maart 1941 negen Vaassense beekeigenaren in Hotel De Cannenburgh bijeen. 'De noodzakelijkheid wordt gevoeld om te komen tot een nauw contact tusschen Beekeigenaren teneinde: 1. de beekrechten te beschermen; 2. nalatige Beekeigenaren tot het nakomen hunner verplichtingen te brengen o.m. door onderlinge schouw der beken', aldus een verslag van dat eerste, oriënterende overleg. Er wordt een driekoppige commissie (Bos, Heerze en ir. J.H. Müller, de laatste namens de Industrie, mede-eigenaar van de Dorpermolenbeek²⁾) benoemd die actie zal ondernemen om

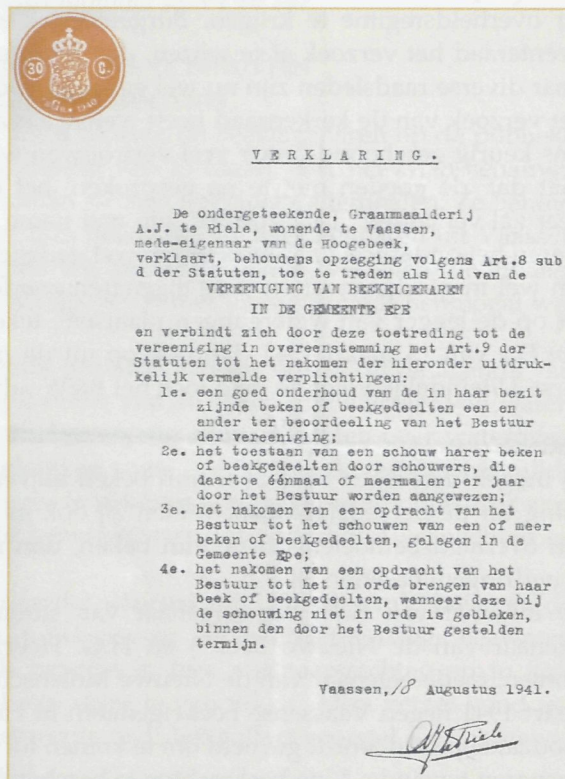

ook de overige beekeigenaren erbij te betrekken. Het trio stelt een paar dagen later een persbericht op, waarin het een bijeenkomst aankondigt op donderdag 3 april in Het Wapen van Epe, om 'met alle beekeigenaren in de Gemeente Epe' overleg te plegen om 'te komen tot de oprichting van een vereeniging van beekeigenaren'. Zeven Eper beekeigenaren geven tijdens die bijeenkomst acte de présence. 'Na een levendige gedachtenwisseling' sluiten zij zich aan bij het initiatief. Twee van hen (M. Bos, mede-eigenaar van de Beek aan de Noordzijde²⁾, en S. de Vreede, mede-eigenaar van de Klaarbeek) nemen zitting in de commissie van voorbereiding, samen met de drie eerdergenoemde Vaassense beekeigenaren.

WAARBORG

De commissie gaat voortvarend aan de slag. In een overleg op 5 mei komt zij al tot een voorlopig ontwerp van de Statuten en van het Huishoudelijk Reglement voor de op te richten vereniging en schrijft zij een oprichtingsvergadering uit: 19 mei 1941, te houden in Het Wapen van Epe. Vijftien beekeigenaren zijn daar present en ten minste twee eigenaren die er die middag niet bij kunnen zijn, stemmen bij voorbaat in met een vereniging. De doelstellingen worden nog maar eens duidelijk uiteengezet: een gezamenlijke bescherming van de rechten der beekeigenaren 'doch daarnaast evenzeer een onderlinge controle (...) op de nakoming hunner plichten.'

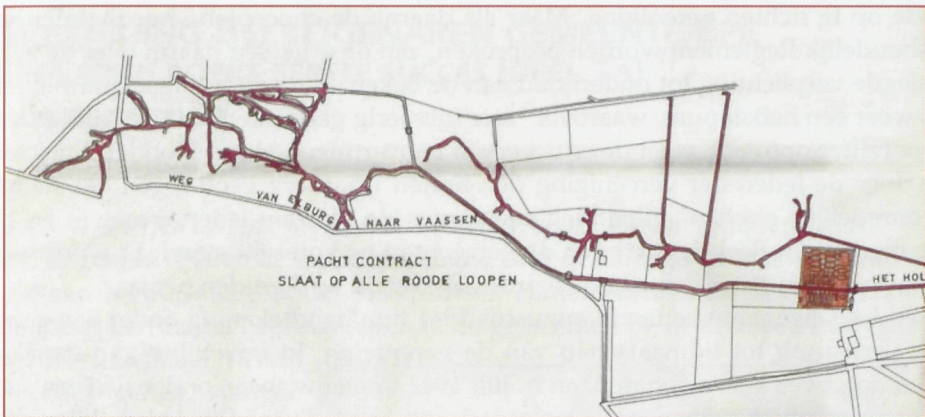
Dat laatste levert al meteen een stevige discussie op. Dat de vereniging hen kan verplichten tot het schoonmaken van hun beek (gedeelte) en daar ook nog eens controle op uitoefent, stuit een drietal Eper beekeigenaren tegen de borst. Zij geven al meteen aan niet mee te zullen doen. De andere aanwezige beekeigenaren schuwen hun verantwoordelijkheid niet; zij zullen lid worden

Tegelijk met hun lidmaatschap gingen de beekeigenaren een aantal verplichtingen aan.

Het bestuur liet de leden daartoe een gezegelde verklaring ondertekenen.

A.J. te Riele, graanmolenaar op de Cannenburchermolen in Vaassen en grootvader van de huidige molenaar Anton te Riele, tekende zijn verklaring op 18 augustus 1941.

Het oudste stuk in het archief van de voormalige Vereeniging van Beekeigenaren dateert uit 1920. De vereniging bestond nog niet, maar onderlinge contacten en afspraken tussen de beekeigenaren waren er al wel. In januari 1920 verpachten de eigenaren van de toenmalige Molenbeek of Dorpermolenbeek (nu Geelmolense Beek/Dorpse Beek) in Vaassen de uiterste bovenloop aan de Nederlandsche Heidemaatschappij, die van wasserij 't Hol een viskwekerij maakt. De kaart laat het uitgebreide sprengenkoppennstelsel en (geheel rechts) de kweekvijvers zien.

Eigendomsrechten en onderhoudsplichten waren soms knap ingewikkeld. De kaart toont een fragment met een stukje Smallertse (boven) en Nijmolense Beek met aantekeningen over eigendom en onderhoud. Rechts bovenin viskwekerij 't Smallert in Emst.

van de op te richten vereniging. Maar als daarna de concepten voor Statuten en Huishoudelijk Reglement worden besproken, zijn de artikelen daarin over de zelf-opgelegde verplichting tot onderhoud aan de beken en de onderlinge controle telkens weer een heikel punt, waarover 'zeer uitvoerig gesproken' wordt. Müller, die als voorzitter optreedt, weet de critici ervan te overtuigen 'dat een onderlinge controle door de leden der vereeniging den besten waarborg geeft tegen het stellen van onredelijke eischen'. Uiteindelijk stemmen de aspirant-leden ermee in en de Vereeniging van Beekeigenaren in de gemeente Epe komt tot stand. Er wordt een bestuur gekozen en de contributie wordt vastgesteld op 5 gulden per jaar.

Zestien beekeigenaren zetten in augustus 1941 hun handtekening onder een gezegele verklaring tot lidmaatschap van de vereniging. In november van dat jaar volgen nog twee beekeigenaren, en in juli 1942 opnieuw twee, onder wie een van de oorspronkelijke weigeraars. Dat aantal van rond de twintig leden, bijna alle beekeigenaren in de gemeente, blijft jarenlang constant.

Het Departement van Justitie geeft 13 november 1941 zijn goedkeuring aan de Statuten van de vereniging; in de *Nederlandsche Staatscourant* van vrijdag 12/zaterdag 13 december volgt publicatie daarvan.

EERSTE SCHOUW

Meteen na de oprichting kwijt het bestuur zich serieus van zijn taak. Het doet schriftelijk een goed woordje voor een van de leden die in een rechtsgeding is verwickeld met een aangrenzende eigenaar; het brengt een overleg op gang met Rijkswaterstaat over de overkluizing van diverse beken bij de voorgenomen aanleg van het snelwegtraject Hattermerbroek-Apeldoorn (zie artikel op pagina 9) en het wijst leden aan voor zes schouwcommissies, een tweekoppige ploeg voor elke beek afzonderlijk: Dorpermolenbeek, Nieuwe Beek, Hoogebeek, Nieuwe Molensche Beek, Smaldersche Beek en de Beek aan de Noordzijde²⁾. De Klarbeek blijft buiten de schouw, omdat niet alle eigenaren lid zijn. De commissies zijn zodanig samengesteld dat de beide controleurs een andere dan hun eigen beek beoordelen. Elk jaar worden nieuwe schouwcommissies samengesteld.

Half november 1941 worden de leden op de hoogte gebracht van de eerste schouw, die de vereniging zal uitvoeren. De beekeigenaren wordt vriendelijk verzocht hun medewerking te verlenen door hun beek(gedeelte) tijdig schoon te maken en met hun schouwcommissie een schouwdatum af te spreken. Over het verloop van die allereerste schouw blijft het archief uiterst summier. 'In het algemeen was de toestand der beken goed te noemen', meldt het jaarverslag over 1941 bondig. Dat zou later wel anders worden.

NOTEN

¹⁾ Dit artikel is eerder verschenen in *De Wijerd*, nummer 1, 2014.

²⁾ De beekeigenaren hanteren in een aantal gevallen andere namen voor hun beken dan in de huidige naamgeving. De Dorpermolenbeek heet nu: Dorpse Beek; de Hoogebeek: Hartense Molenbeek; de Nieuwe Molensche Beek: Nijmolense Beek; de Smaldersche Beek: Smallertse Beek; de Beek aan de Noordzijde: Zuidelijke Horsthoekerbeek.

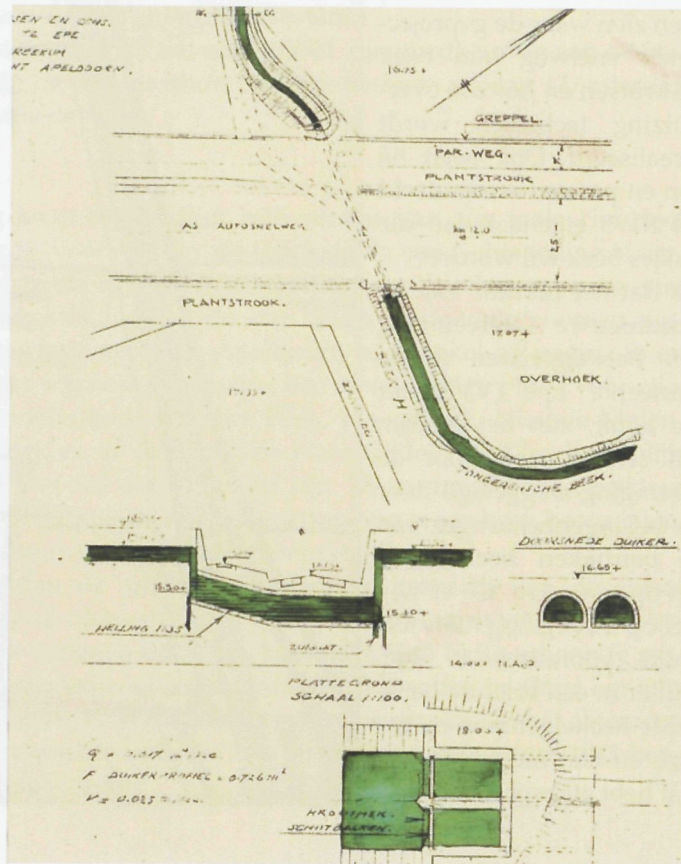

Tegelijkertijd vraagt hij een onderhoud aan met RWS. De hoofdingenieur jhr. Van der Does van RWS stemt daarmee in.

Begin september komt de wegenbouwer naar Vaassen, vergezeld van een waterbouwkundige. De heren hebben een stapel bouwtekeningen bij zich. Het wordt een constructief gesprek, waarna het VVB-bestuur globaal wel kan instemmen met de plannen die de RWS-ambtenaren presenteren en met de aandacht daarin voor de beekoverkluisingen. Zij hebben een goed beeld gekregen, want van elke overkluising is een nauwgezet bouwbestek beschikbaar en op de tekening ziet het er allemaal goed uit.

Niettemin laat het VVB-bestuur wel even zijn autoriteit zien. Namens de betrokken beekeigenaren legt het een eisenpakket op tafel, waarmee RWS rekening dient te houden: er mag geen waterafvoer op, noch onttrekking van de beken plaatsvinden; het beekwater moet een onbelemmerde afstroom behouden; de doorlaten onder de weg moeten zo hoog zijn dat een man er voor het schoonmaken door kan lopen; de kosten van onderhoud aan de doorlaten zijn voor rekening van RWS; de beken dienen afgeschermd te worden voor publiek vanaf de snelweg; er mag geen stremming van het water zijn tijdens de aanleg van de weg.

Het VVB-bestuur maakt met RWS ook al meteen afspraken over het schoonhouden van de doorlaten onder de weg. Dat werk, zo wordt overeengekomen, zal in goed overleg tussen RWS en de

Rijkswaterstaat kwam in de besprekingen met het bestuur van de Vereniging van Beekeigenaren met gedetailleerde tekeningen op tafel, die lieten zien hoe de overkluisingen van de te kruisen beken zouden worden uitgevoerd. Dit is de constructietekening van de kruising A50-Tongerense Beek.

Aan haar eerste voorzitter, ir. J.H. Müller, heeft de Vereniging van Beekeigenaren in de Gemeente Epe een buitengewoon goed bestuurder. Hij is directeur van de toenmalige Industrie in Vaassen (nu Vaassen Flexible Packaging); het bedrijf is mede-eigenaar van de Dorpermolenbeek (Dorpse Beek). Müller zet zich onvermoeibaar in voor de belangen van de beekeigenaren en kan met zijn kwaliteiten als bemiddelaar diverse malen fricties wegnemen.

Op bovenstaande foto van directie en personeel, genomen in de hal van de Aluminium Industrie Vaassen ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan in 1942, vinden we ir. J.H. Müller op de voorste rij (vijfde van links). (Foto met dank aan Frans Schumacher)

beekeigenaren door een van beide partijen worden uitgevoerd; op die manier kan de schoonmaak het best worden afgestemd op de bedrijfsvoering.

Voor de vergoedingen die RWS wil betalen voor het in eigendom verkrijgen van de vereiste beekgedeelten krijgt de dienst de instemming van het kritische bestuur. Hoofdingenieur Van der Does heeft tijdens het overleg ongetwijfeld zijn kijk op het belang van de beken voor hun eigenaren wat moeten bijstellen. Hij vertrekt met de toezegging dat hij de kruisingen van snelweg en beken en de eisen daaraan gesteld door de beekeigenaren nog eens nader zal bezien en waar nodig met aangepaste voorstellen zal komen.

Medio oktober vraagt Van der Does om een tweede overleg. Uit een brief waarin hij akkoord gaat met de datum voor die bespreking (17 november), blijkt meteen dat RWS behoorlijk vaart zet in de voorgenomen wegaanleg. De hoofdingenieur meldt het VVB-bestuur meteen dat hij 'ingevolge opdracht van hoogerhand' ondertussen al wel moet overgaan tot het vorderen van de benodigde beekgedeelten. Dat klinkt dreigender dan het is. De meeste betrokken beekeigenaren zijn, mede door de goede prijs die RWS betaalt, best bereid tot verkoop.

Ook het tweede overleg tussen het VVB-bestuur en RWS verloopt prettig. Het bestuur krijgt nog gedaan dat de bodems van enkele overkluizingen wat dieper ko-

men te liggen; een toekomstgerichte maatregel, voor het geval later de beekbodem verdiept zal (moeten) worden. Daartegenover geeft RWS de belofte de leden te adviseren akkoord te gaan met de plannen en de aangeboden vergoedingen.

Een dag later al gaat er een brief naar de leden-beekeigenaren waarin voorzitter Müller verslag doet van de besprekingen en hun laat weten dat 'erop kan worden gerekend, dat met de belangen van de Beekeigenaren ten volle rekening zal worden gehouden.'

Van der Does laat op 19 januari 1942 weer van zich horen. Hij meldt dat de Directeur-Generaal van RWS de plannen voor de beekkruisingen heeft goedgekeurd, zoals die met de VVB zijn overeengekomen. Diezelfde dag gaan bij RWS de concepten voor de koopakten naar de beekeigenaren de deur uit.

In het jaarverslag over 1941 schrijft het bestuur dat de kwestie 'naar genoegen van de beekeigenaars' is opgelost. Een mooi eerste succes voor de jonge vereniging.

Dat het vervolgens tot 1976 zou duren voor het A50-traject Hattemerbroek/Apeldoorn werd geopend, kon toen niemand bevroeden. De inspanningen van het VVB-bestuur bleken achteraf zelfs voor niets geweest. Uiteindelijk verdwenen alle bouwtekeningen waarover de beekeigenaren zich in 1941 bogen, in de prullenbak, doordat de rijksweg A50 in de gemeente Epe een geheel ander tracé kreeg dan gepland in het Rijkswegenplan 1938. Het verschoof van de westzijde naar de oostzijde van het dorp Epe. Ook daar kruist de snelweg weliswaar de van west naar oost afstromende beken, maar die waren bij de aanleg van de weg al grotendeels geen particulier eigendom meer.

NOTEN

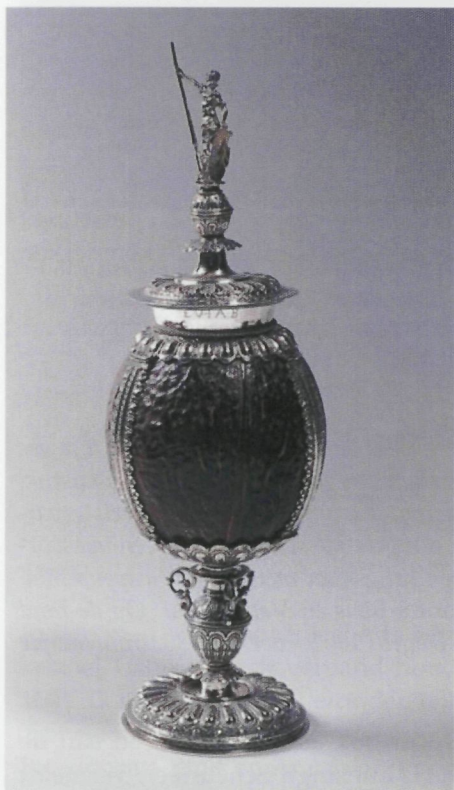
- 1) Dit artikel is eerder verschenen in *De Wijerd*, nummer 1, 2014.

DE KOKOSNOOTBOKAAL OP KASTEEL CANNENBURCH

WILLY SMIT-BUIT

De kokosnootbokaal met zilveren montuur is een van de kostbaarste stukken op kasteel Cannenburch. Op de bokaal staan het alliantiewapen Van Isendoorn - van Voorst en de initialen van Elbert, de tweede zoon van Marten van Isendoorn en Anna van Voorst. Ze verbinden de beker met het geslacht Van Isendoorn à Blois dat meer dan 300 jaar op de Cannenburch heeft gewoond. Tot nu toe werd aangenomen dat de beker omstreeks 1600 werd vervaardigd in opdracht van Marten van Isendoorn. Het is de vraag of dit klopt.

Kokosnootbokaal, kokosnoot en zilver door onbekende zilversmid, hoogte 33 cm, diameter 11 cm, collectie Geldersch Landschap & Kasteelen, Rode kamer Cannenburch, GK 1170.

Kokosnoten zijn al vanaf de oudheid in West-Europa bekend. In de middeleeuwen kwamen de noten vanuit India in Egypte terecht, van waaruit ze als kostbare koopwaar verscheept werden naar de Europese havens. Daarnaast exploiteerden de Portugezen al vanaf de dertiende eeuw handelsnederzettingen aan de Afrikaanse westkust en brachten kokosnoten mee naar huis. Vanuit Lissabon vond doorvoer plaats naar de Nederlanden, hoewel op zeer bescheiden schaal. Later haalden vrachtaarders uit de Nederlanden de noten zonder tussenkomst van vreemde handelaren uit het voormalige koloniale gebied in de Oost. Waar de kokosnoten bleven, is slechts zelden te achterhalen. Maar dat men ze hogelijk waardeerde, blijkt uit het feit dat ze voorkomen op oude inventarislijsten van edellieden, rijke burgers en kerkelijke schatkamers, zelfs al betreft het exemplaren zonder voetstuk en zonder zilveren omhulsel.

Kokosnoten zijn waterdicht en daarom zeer geschikt om drinkbekers van te maken. In de late middeleeuwen beperkte men zich niet tot het halveren en uithollen van de kokosnoot, maar bestonden er werkplaatsen, waar de noot werd voorzien

van een zilvermontuur. Dikwijls werden ook allerlei voorstellingen in de noot zelf gegraveerd. Rijkversierde kokosnootbokalen waren zeer exclusief. Er zijn weinig exemplaren bewaard gebleven; breukbestendig is de kokosnoot immers niet. Van ruim vijftig bewaard gebleven kokosnootbekers kan met zekerheid vastgesteld worden dat ze in de vijftiende, zestiende en zeventiende eeuw in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden zijn gemaakt. In steden zoals Amsterdam, Antwerpen, Breda en Brussel zijn zilversmeden werkzaam geweest die kokosnoten voorzagen van zilverbeslag. Soms lieten deze ambachtslieden hun merkteken op een beker achter.

Een van de weinige behouden bokalen bevindt zich in kasteel Cannenburch te Vaassen. Het is een exemplaar zonder snijwerk, maar met deksel en gevat in een fraai bewerkte zilveren omlijsting. Deze kokosnootbokaal heeft eeuwenlang deel uitgemaakt van de inboedel van het kasteel. Met de dood van Frederik K.Th. baron van Isendoorn à Blois in 1865 kwam een einde aan het geslacht dat altijd eigenaar van de bokaal was geweest. Zijn weduwe Charlotte T.M.A. van Isendoorn à Blois-barones van Oldeneel tot Oldenzeel erfde de roerende goederen van de baron, waaronder de beker. Na haar overlijden in 1881 kwam de beker in het bezit van de familie Van Oldeneel tot Oldenzeel. In 1979 kon de bokaal met financiële steun van de Vereniging Rembrandt worden aangekocht en keerde het kostbare kunstvoorwerp terug op de Cannenburch.

In de literatuur wordt de beker wordt een aantal keren besproken. Zo omschreef dr. R. Fritz, een deskundige op het gebied van kokosnootbokalen, de kenmerken van deze beker als volgt:

'Noordnederlands, omstr. 1598

Merken: geen; hoogte: 31 cm

*Kokosnootbeker met deksel; zilveren montuur. Deksel en voet geprofileerd en met gedreven ovale knorren versierd. Tussen voet en stam een getande schijf als tussenstuk. De vaasvormige stam draagt een kelk van bladeren, waarop de in brede beugels gevatte noot rust. Op het vlak gewelfde deksel weer een getande schijf, daarop een vaasvormig handvat zonder voluten bekroond door een krijgsman met lans en wapenschild. Op het schild het alliantiewapen Van Isendoorn à Blois en Van Voorst. Op de rand staan de initialen van hun zoon Elbert (EVIAB) geb. 1601 - overl. 1680. Binnenzijde van de noot gelakt.'*¹⁾

In het boek *De Cannenburch en zijn bewoners* wordt ook aandacht besteed aan de kokosnootbeker. Een van de auteurs, prof. Th.H. Lunsingh Scheurleer, vermeldt over de beker:

'De beker op de Cannenburch draagt op de montuur de letters E.V.I.A.B. en de wapens Van Isendoorn en Van Voorst, waaruit men mag opmaken dat het stuk vervaardigd werd in opdracht van Marten van Isendoorn en Anna van Voorst bij gelegen-

Kasteel Cannenburch te Vaassen, gezien vanaf de oostzijde. Marten van Rossem kocht in 1543 de ruïneuze Cannenburch. Toen hij stierf, was alleen het oostelijke deel bewoonbaar. In de zeventiende en achttiende eeuw heeft het kasteel ingrijpende verbouwingen ondergaan, met als resultaat zijn huidige aanblik. Het kasteel is eigendom van Geldersch Landschap & Geldersche Kasteelen.

(Foto Wicher Naberman)

heid van de doop van hun oudste zoon Elbert in 1601, wiens letters op de beker voorkomen.²⁾

In de gids *Beleef!* van Geldersch Landschap & Kasteelen wordt eveneens een relatie gelegd met de doop van Elbert door de bokaal een doopgeschenk te noemen.³⁾

Indien men op de bovenstaande beschrijvingen afgaat, zou de kokosnootbeker van kasteel Cannenburch verband houden met het huwelijk uit 1598 of de doop uit 1601. Ik meen dat deze veronderstellingen om verschillende redenen onjuist zijn. Ten eerste blijkt Elbert van Isendoorn niet de oudste zoon te zijn van Marten van Isendoorn à Blois en Anna van Voorst. Marten van Isendoorn schreef namelijk zelf over de geboorte van zijn oudste zoon:

'Anno 1599 is geboren onse olste soon Henrik van Isendoorn à Blois den 27 Augusti op oen maandach tusschen ses en seven uren.'⁴⁾

*Portret van Elbert van Isendoorn à Blois (1601-1680)
door een anonieme kunstenaar, doek, 95x65 cm,
circa 1740. Hal Cannenburch, GK 6.*

Lag het dan niet meer voor de hand om de initialen van de oudste zoon in de beker te laten graveren? Hen(d)rik volgde zijn vader Marten echter niet op als heer van de Cannenburch. Op 2 februari 1618 werd hij opgenomen in de Orde van de Minderbroeders Franciscanen. Als monnik kon hij geen goederen bezitten of erven. Na de dood van vader Marten in 1632 werd dan ook Hendriks jongere broer Elbert (geboren in 1601) de nieuwe kasteelheer.⁵⁾

Belangrijker nog of de beker is vervaardigd voor de doop van de eerste of een volgende zoon van Marten van Isendoorn is de vraag of de beker rond 1598 te dateren is. Dr. Fritz kwam tot deze datering vanwege het alliantiewapen dat de soldaat op het bokaaldekseel in zijn linkerhand draagt. Het wapenschild geeft de verbintenis weer tussen de families Van Isendoorn en Van Voorst. Hij meende derhalve dat de beker dateert uit het huwelijks-

jaar (1598) van Marten van Isendoorn en Anna van Voorst. Volgens mij biedt een artikel uit 1928 van de historicus F.A. Hofer de mogelijkheid tot een andere interpretatie. Hofer maakte melding van zilverwerk dat deel uitmaakte van de omvangrijke nalatenschap van Marten van Rossem (circa 1478-1555), de bekende veldheer van de hertog van Gelre. Opgesomd werden onder andere 'twee nooten beslaegen mit dexelen'.⁶⁾ Marten van Rossem had niet bij testament over zijn nalatenschap beschikt.⁷⁾ Zijn nalatenschap werd derhalve over zijn naaste familieleden verdeeld. Een van deze erfgenamen was zijn zuster Margriet, de weduwe van Johan van Isendoorn.

Bij de boedelscheiding van de bezittingen van Marten van Rossem kreeg zijn zuster Margriet in 1558 de Cannenburch toebedeeld. Ze zou nog in hetzelfde jaar overlijden. De Cannenburch had ze vermaakt aan haar zoon Johan, maar Johan van Isendoorn stierf in 1559. Margriets zoon Hendrik van Isendoorn werd de nieuwe heer van de Cannenburch.⁸⁾ Daarnaast vervulde hij het ambt van pandheer en drost te Bredevoort.

Johan Langagie, die de administratie voor Marten van Rossem had gevoerd, verklaarde tien jaar na het overlijden van Marten op 17 oktober 1565 voor de schepe-

nen van Arnhem dat Isendoorn zich het genoemde zilverwerk van Marten had toegeëigend.⁹⁾ Hij had het zilverwerk van Arnhem naar kasteel Bredevoort laten overbrengen. Ik vermoed dat de kokosnootbeker uit de collectie van kasteel Cannenburch tot dit zilverwerk behoorde. De beker zal voor 1562 naar zijn eindbestemming verhuisd zijn, want in 1562 werd het pand Bredevoort gelost.

In de catalogus die het artikel van Fritz afsluit, maakt hij herhaaldelijk melding van een bokaal die in de loop der tijd veranderd werd. Met de beker op kasteel Cannenburch was dat waarschijnlijk ook het geval. Twee opeenvolgende generaties Van Isendoorn lijken er hun stempel op te hebben gedrukt.

Dr. Fritz vermeldt nergens dat een kokosnootbokaal bij de doop werd gebruikt. De suggestie van een doopgeschenk of zelfs een doopbeker voor Elbert van Isendoorn à Blois dook later op in publicaties en berustte op een onjuiste interpretatie van de versierselen op het deksel van de bokaal. Hoogstwaarschijnlijk is de beker een halve eeuw ouder dan tot dusverre werd verondersteld en heeft Marten van Rossem hem in het midden van de zestiende eeuw laten vervaardigen in Antwerpen. Destijds trok de veldheer veel rond in de Zuidelijke Nederlanden.

Het ziet ernaar uit dat een van de twee kokosnootbokalen uit de nalatenschap van Marten van Rossem naar de Cannenburch gekomen is. Marten van Isendoorn en Anna van Voorst lieten het alliantiewapen op de beker plaatsen. Hun zoon Elbert liet ten slotte zijn initialen toevoegen.

Met dank aan dr. Johan ter Molen, zilverexpert en voormalig directeur van Nationaal Museum Paleis Het Loo. Volgens hem wijst de toegepaste ornamentiek erop dat de bokaal niet lang voor 1555, het sterfjaar van Marten van Rossem, ontstaan kan zijn.

ATTENTIE

Deze bijdrage is een aangepaste versie van 'De kokosnootbokaal op kasteel Cannenburch', verschenen in september 2014 in *De Nederlandsche Leeuw* 131, (2014) 125-128. *De Nederlandsche Leeuw* is het tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde.

NOTEN

- 1) R. Fritz, 'Kokosnootbokalen vervaardigd in de Nederlanden van de 15de tot de 18de eeuw', *Antiek* 13 (1978/79) 720-721.
- 2) D.J.G. Buurman (red.), *De Cannenburch en zijn bewoners* (Zutphen 1990) 189. Overigens, in de bijdragen van andere auteurs in deze bundel wordt Hendrik wel als oudste zoon van Marten van Isendoorn aangemerkt.
- 3) *Beleef!* Uitgave Geldersch Landschap & Kasteelen, Media Partners (Amstelveen 2014). Het bijschrift bij de kokosnootbokaal op p. 74 luidt: 'De kokosnootbeker - een in zilver gevatte kokosnoot - was een van de eerste objecten die terugkeerden op kasteel Cannen-

burch. Op de beker staan de initialen van Elbert van Isendoorn en het wapen van zijn ouders. Dit duidt erop dat het waarschijnlijk gaat om een doopgeschenk voor de in 1601 geboren Elbert.' Op de audiotour, die de kasteelbezoekers meekrijgen, wordt de beker ook een doopbeker van Elbert genoemd.

- 4) M.G. Wildeman, 'Oirconden betreffende de familie van Isendoorn à Blois, 1456-1847', *De Ned. Leeuw* 25 (1907) 246-252 en 26 (1908) 8-24, 42-51, 81-86, 116-120, 173-178, 214-220, 243-253, ald. 42. In oorkonde nr. 6 maakt Marten van Isendoorn melding van de geboorte van zijn zonen.
- 5) Willy Smit-Buit, 'Hendrik van Isendoorn à Blois (1599-1666), franciscaan en missionaris', in: I.D. Jacobs e.a. (red), *Biografisch Woordenboek van Gelderland. Bekende en onbekende mannen en vrouwen uit de Gelderse geschiedenis*, dl. 9 (Hilversum 2012) 70-74.
- 6) F.A. Hoefer, 'Meedelingen omtrent de bezittingen van Marten van Rossem', *Gelre* 31 (1928) 113-130. De inventarislijst staat op p. 123.
- 7) Hoefer, 114.
- 8) Buurman (red), 45, 48.
- 9) Hoefer, 123.

NASCHRIFT

In de nieuwe gids *Canenburch, kasteel en park*, uitgave van Geldersch Landschap & Kasteelen, 2015, staat: 'Zilveren kokosnootbeker, omstreeks 1550. Initialen en wapens tonen dat de bokaal heeft toebehoord aan de in 1601 geboren Elbert van Isendoorn. Mogelijk is de bokaal afkomstig uit het bezit van zijn voorvader Maarten van Rossem.'

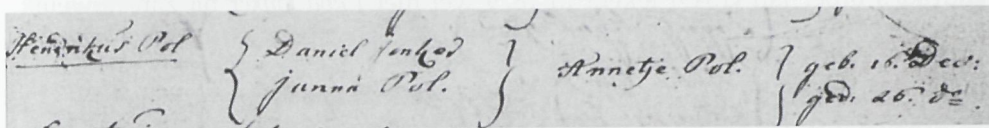
Portret van Maarten van Rossum te paard. Prentenmaker: Cornelis Anthonisz., 1540-voor 1542. Houtsnede, Hoogte 405 mm, breedte 295 mm. Met dank aan Rijksmuseum (RP-P-1932-178).
(Marten van Rossem was geen voorvader van de Van Isendoorns. Zij erfden het kasteel via een zuster van MvR, W.S-B)

JONKER OF POLL JONKER?

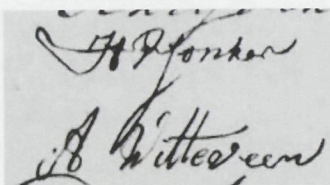
FER JANTZEN

Op 18 oktober 1807 trouwen Daniel Jonker (24) en Janna Pol (28) in de Grote Kerk in Epe. Daniel Jonker was gedoopt in Vaassen in 1783 als zoon van Jan Aarts Jonker en Dorothea Heering. Janna Pol was een dochter van Henricus Derks Poll en Maria Lamberts Mulder. Zij was gedoopt in Epe in 1779. Ruim een jaar na het huwelijk, op 16 december 1808, wordt hun eerste zoon geboren. Op Tweede Kerstdag wordt hij gedoopt en krijgt de namen Hendricus Pol (zie doopinschrijving hieronder). Zijn tante Annetje Pol is doopgetuige. In het gezin worden nog vier kinderen geboren: Jan (1811), Derk Lambertus (1814), Dorothea Maria (1817) en Gerrit (1819).

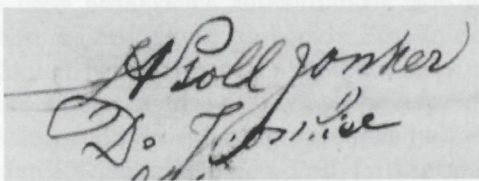

Waarom de ouders van Hendrikus hem de tweede doopnaam Pol hebben gegeven, is onbekend. Het is in ons land in het algemeen geen gewoonte de familienaam van de moeder als voornaam te gebruiken. In andere landen, zoals thans nog in de Verenigde Staten, is dit niet ongewoon. We kennen allemaal het voorbeeld van president Franklin D. Roosevelt. Delano was de familienaam van zijn moeder.

Terug naar onze Hendrik Jonker. Op 11 september 1841 trouwt hij in Epe met Aaltje Witteveen, geboren in Epe in 1818. In de huwelijksakte staat dat Hendrikus Pol Jonker trouwt met Aaltjen Witteveen. Hendrik tekent: *HP Jonker*. Uit de akte valt niet op te maken of Pol (met één l, net zoals in de doopinschrijving) bij de voornaam of de achternaam hoort. Wat vaststaat is dat hij met Jonker ondertekent. Ook bij de geboorte van Janna in 1842 en Dirk in 1843 tekent hij *HP Jonker*.

En dan in 1845 bij de geboorte van Hendrika tekent hij plotseling *H Poll Jonker*. De H en de P aan elkaar en Jonker daarachter. Zo ook in 1847 en 1849 bij de geboorte van Daniel en Jan. Wat hem ertoe heeft bewogen Poll voluit te gaan schrijven, is gissen. Opvallend is wel dat in de Tienjarentafels van de Burgerlijke Stand de vijf

kinderen onder de naam Jonker staan gegroepeerd.

In het geboorte-uittreksel van Hendrika bij haar huwelijk in 1870 staat dat zij, Hendrika, een dochter is van Hendrikus Poll Jonker en Aaltje Witteveen. Bij het opstellen van de huwelijksakte is zonder meer aangenomen dat Poll Jonker haar achternaam is. Opvallend punt is echter dat zij zelf tekent: *H Jonker*. De akte wordt verder getekend door de bruidegom, Willem Jan Jonker, de ouders van de bruid en de getuigen Gerrit Arien Jonker, landbouwer en broer van de bruidegom, alsmede Egbert Roerman, Goosen Sander van Lohuizen en Berend Scholten, allen winkelier en niet verwant.

Hendrika's broer Jan (1849) tekent in 1879 wel met *J Poll Jonker* bij zijn huwelijk met Reintje Jonker. Hetzelfde geldt overigens voor haar broers Dirk en Daniel.

Nu zou dit een mooi afgerond verhaal kunnen zijn, ware het niet dat het nog een keer gebeurt. Op 16 december 1870 trouwt Hendriks dochter Hendrika met Willem Jan Jonker (36), landbouwer, zoon van Jan Jonker en Aartje Gerrits Veldkamp. De huwelijksakte werd hiervoor beschreven.

Hun tweede kind en eerste zoon, geboren in 1872, krijgt de voornamen Hendrikus Poll! (Zie akte op de volgende bladzijde.) De familienaam Poll Jonker is kennelijk

zo overheersend dat bij de digitalisering van deze akte zowel Hendrikus als zijn vader Willem Jan de achternaam Poll Jonker krijgen, terwijl in de akte overduidelijk Willem Jan Jonker staat.

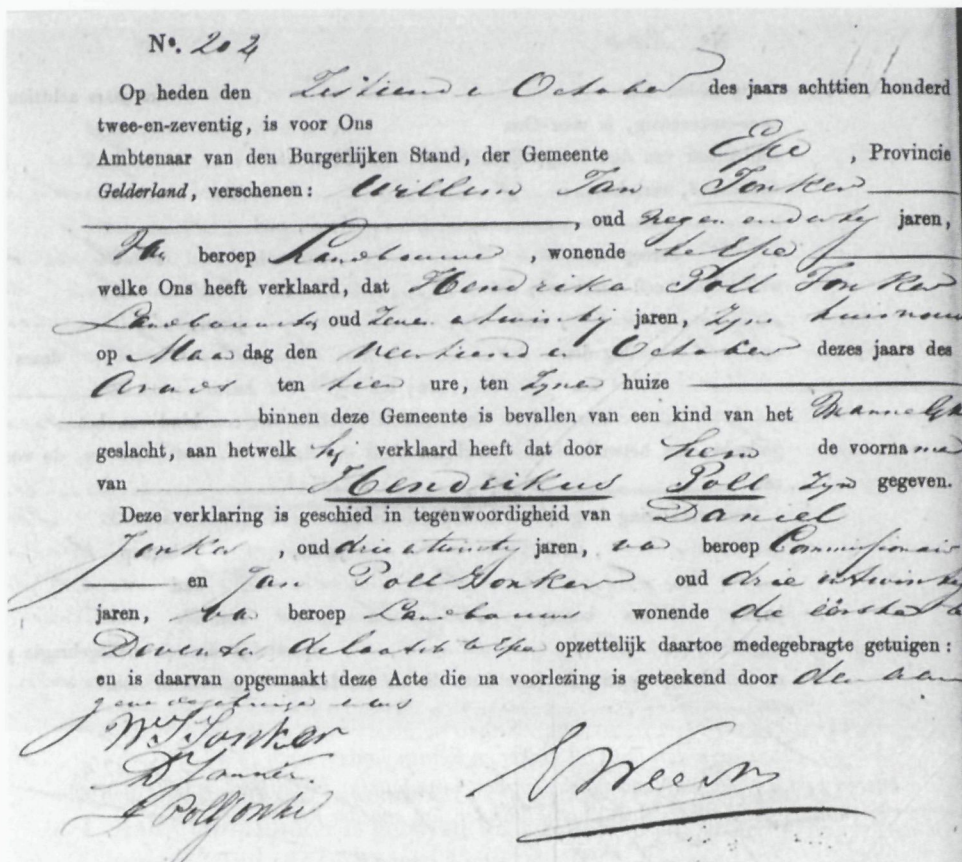
In de huwelijksakte van Hendrik met Hendrika Kok in 1898 staat dat Hendrikus Poll Jonker trouwt met Hendrika Willemina Kok. Bij het opstellen van de akte wordt geen onderscheid gemaakt tussen voor- en achternamen. Daaruit valt dus niets op te maken. Maar de bruidegom tekent *H Poll*

Jonker. Zijn ouders leven niet meer. Zijn ooms Daniel en Jan Poll Jonker zijn getuigen. De vader van de bruid tekent de akte ook; haar moeder 'verklaarde geen schrijven te hebben geleerd'.

Bij de geboorte van zoon Willem Jan in 1899 staat in de akte de achternaam Poll Jonker bij de vader onderstreept. Daarmee is de naamswijziging dus min of meer geformaliseerd.

Wat ik niet heb gevonden, althans niet in de kopieën van de akten op internet, is een aantekening van naamswijziging bij beide Hendriks. Hun vaders heten immers Jonker en wanneer een kind na het uitschrijven van de geboorteakte een naamswijziging krijgt (dat kan een voornaam en/of achternaam zijn), dan wordt dat in de marge van de oorspronkelijke akte bijgeschreven.

Geboorteakte van Hendrikus Poll in 1872

Zo is de familienaam Poll Jonker vrij geruisloos geaccepteerd als nieuwe familienaam. Of dit ooit een vooropgezet doel van de ouders is geweest, zal wel niemand weten. Maar het was wel handig met de familienaam onderscheid te kunnen maken tussen de vele Jonkers in Epe. In de generatie van Hendrika zijn 25 gezinnen Jonker bekend met ruim 130 kinderen. Meer dan de helft daarvan woonde in en om Epe. Alle Jonkers en Poll Jonkers in dit artikel zijn familie. Van hun gemeenschappelijke voorvader Aart Jans Jonker (Epe 1641) staat een overzicht van meer dan 400! nakomelingen (Poll) Jonker op de website van Ampt Epe.

Hierna volgen twee generaties Poll Jonker met hun kinderen. Er zijn wel gegevens van de volgende generaties bekend, maar die zijn vaak gebaseerd op familieadvertenties; ze zijn onvolledig en betreffen soms nog levende personen.

(Wordt vervolgd)

Het gezin van Jan Poll Jonker en Reintje Jonker, circa 1898.
Bovenste rij v.l.n.r.: Johan Hendrik, Willen Jan, Lina Janetta, Hendrikus en Gerrit Ariën.
Onderste rij v.l.n.r.: vader Jan, Reinder, Jan, moeder Reintje en Aaltje.

DANK

Met dank aan Gert van den Esschert voor het ter beschikking stellen van bovenstaande familiefoto van Jan Poll Jonker.

POLL JONKER, MOLENAARS

GENERATIE I

I **Hendrikus Poll Jonker**, zoon van Daniel Jonker en Janna Pol, korenmolenaar, papiermaker en wethouder, is geboren Epe op 16 dec. 1808 (doopnamen: Hendrikus Pol), is overleden Epe op 1 feb. 1892. Hij werd 83 jaar.

In 1823 bouwt hij een papiermolen in Wissel.

Hij trouwt Epe op 11 sept. 1841 met **Aaltje Witteveen**, dochter van Derk Witteveen en Hendrica Mulder. Aaltje is geboren Epe op 19 nov. 1818, is overleden Epe op 12 juni 1890. Zij werd 71 jaar.

Van hen zijn vijf kinderen bekend:

- 1 **Janna Jonker** is geboren Wissel (Epe) op 8 feb. 1842, is ongehuwd overleden Epe op 17 mei 1921 (als Janna Poll Jonker). Zij werd 79 jaar.
- 2 **Dirk Poll Jonker** is geboren Epe op 25 juni 1843, zie II-A.
- 3 **Hendrika Poll Jonker** is geboren Epe op 4 juni 1845, zie II-B.
- 4 **Daniel Poll Jonker** is geboren Epe op 6 juli 1847, zie II-C.
- 5 **Jan Poll Jonker** is geboren Epe op 6 sept. 1849, zie II-D.

GENERATIE II

II-A **Dirk Poll Jonker**, zoon van Hendrikus Poll Jonker (I) en Aaltje Witteveen, grutter en molenaar, is geboren Epe op 25 juni 1843, is overleden Deventer op 8 juni 1889. Hij werd 45 jaar.

Hij trouwt Epe op 14 mei 1870 met **Johanna Elisabeth Boks**, dochter van Lambertus Johannes Boks en Maria Berkhoff. Johanna Elisabeth is geboren Vaassen op 12 nov. 1845, is overleden Vaassen op 6 aug. 1875. Zij werd 29 jaar.

Van hen is een kind bekend:

- 1 **Aaltje Poll Jonker** is geboren Vaassen op 30 jan. 1871, is overleden Vaassen op 7 juni 1872. Zij werd 1 jaar.

II-B **Hendrika Poll Jonker**, dochter van Hendrikus Poll Jonker (I) en Aaltje Witteveen, is geboren Epe op 4 juni 1845, is overleden Epe op 7 feb. 1882. Zij werd 36 jaar.

Zij trouwt Epe op 16 dec. 1870 met haar verre neef **Willem Jan Jonker**, zoon van Jan Jonker en Aartje Gerrits Veldkamp. Willem Jan, landbouwer, is geboren Epe op 22 sept. 1833, is overleden Epe op 27 aug. 1878. Hij werd 44 jaar.

Van hen zijn vijf kinderen bekend:

- 1 **Aaltje Jonker** is geboren Epe op 19 sept. 1871, is overleden Arnhem op 9 maart 1924. Zij werd 52 jaar.

2 **Hendrikus Poll Jonker**, molenaar, is geboren Epe op 14 okt. 1872 (met de voornamen Hendricus Poll), is overleden Lochem op 28 okt. 1914. Hij werd 42 jaar.

Hij trouwt Laren op 1 juli 1898 met **Hendrika Willemina Kok**, dochter van Evert Jan Kok en Johanna Willemina Kuiper. Hendrika Willemina is geboren Laren op 25 dec. 1871. Van hen is één kind bekend: **Willem Jan Poll Jonker** is geboren Lochem op 11 maart 1899.

3 **Jan Aart Jonker** is geboren Epe op 3 dec. 1875, is overleden Epe op 11 sept. 1878. Hij werd 2 jaar.

4 **Gerrit Anton Gerard Jonker** is geboren Epe op 28 mei 1877, is overleden Epe op 31 mei 1878. Hij werd 1 jaar.

5 **Willemina Johanna Jonker** is geboren Epe op 5 dec. 1878, is overleden Epe op 29 okt. 1880. Zij werd 1 jaar.

II-C **Daniel Poll Jonker**, zoon van Hendrikus Poll Jonker (I) en Aaltje Witteveen, bakker, is geboren Epe op 6 juli 1847, is overleden Deventer op 17 mei 1921. Hij werd 73 jaar.

Hij trouwt Deventer op 14 jan. 1874 met **Catharina Margaretha zur Kleinsmiede**, dochter van Jan Albertus zur Kleinsmiede en Gonda Hulbers. Catharina Margaretha is geboren Deventer op 3 dec. 1851, is overleden Deventer op 13 aug. 1925. Zij werd 73 jaar.

Van hen zijn elf kinderen bekend:

1 **Hendrikus Poll Jonker**, bakker, is geboren Deventer op 8 dec. 1874, is overleden Nijverdal (Ov) op 8 jan. 1968. Hij werd 93 jaar.

Hij trouwt Oldenzaal (Ov) op 23 jan. 1917 met **Grada Boll**, dochter van Carel Hendrik Boll en Aaltje zur Kleinsmiede. Grada is geboren Helendoorn op 16 april 1885, is overleden Deventer op 26 juni 1942. Zij werd 57 jaar.

2 **Grada Poll Jonker** is geboren Deventer op 28 juni 1876.

3 **Jan Albertus Poll Jonker** is geboren Deventer op 7 feb. 1878, is overleden Deventer op 10 feb. 1878.

4 **Aaltje Poll Jonker** is geboren Deventer op 19 dec. 1878, is ongehuwd overleden Oldenzaal (Ov) op 5 dec. 1930. Zij werd 51 jaar.

5 **Catharina Margaretha Poll Jonker** is geboren Deventer op 7 feb. 1880, is overleden Deventer op 13 feb. 1880.

6 **Catharina Margaretha Poll Jonker** is geboren Deventer op 31 dec. 1880, is overleden Deventer op 17 maart 1882. Zij werd 1 jaar.

7 **Jan Albertus Poll Jonker**, boekhouder, is geboren Deventer op 29 juni 1882, is overleden Deventer op 10 jan. 1936. Hij werd 53 jaar.

Hij trouwt Oldenzaal (Ov) op 16 maart 1926 met **Johanna van der Wal**, dochter van Jan Leendert van der Wal en Lijdia van Benthem. Johanna is geboren Nieuw-Lekkerland (Z-H) op 14 maart 1889.

8 **Daniel Poll Jonker** is geboren Deventer op 19 mei 1884, is overleden

Deventer op 29 april 1887. Hij werd 2 jaar.

- 9 **Hendrika Johanna Poll Jonker** is geboren Deventer op 1 mei 1888, is overleden Deventer op 3 mei 1888.
- 10 **Johanna Hendrika Poll Jonker** is geboren Deventer op 1 mei 1888, is overleden Deventer op 5 mei 1888.
- 11 **Daniel Poll Jonker**, tekenaar, is geboren Deventer op 7 april 1892, is overleden na 1977. Hij werd minstens 85 jaar.
Hij trouwt Deventer op 22 dec. 1920 met **Geertruida Willemina Looman**, dochter van Gerrit Willem Looman en Gerritdina Wilhelmina Haarbrink. Geertruida Willemina is geboren Deventer op 6 jan. 1895, is overleden Deventer op 7 jan. 1978. Zij werd 83 jaar.

II-D **Jan Poll Jonker**, zoon van Hendrikus Poll Jonker (I) en Aaltje Witteveen, korenmolenaar, is geboren Epe op 6 sept. 1849, is overleden Epe op 17 sept. 1917. Hij werd 68 jaar.

Jan Poll Jonker, die uit Wissel kwam, had in 1904 een korenmolen genaamd De Vlijt gekocht voor zijn zoon Gerrit Ariën. In 1907 werd de korenmaaldrij opgeheven en werd het een houtzagerij. De molen was gevestigd op de hoek Hoofdstraat / Officiersweg, maar vroeger heette dit stuk nog de Vlijtweg.

Hij trouwt Epe op 10 april 1879 met zijn verre nicht **Reintje Jonker**, dochter van Gerrit Ariën Jonker en Lijsjen Roemerman. Reintje is geboren Epe op 21 maart 1857, is overleden Epe op 26 maart 1942. Zij werd 85 jaar.

Van hen zijn elf kinderen bekend:

- 1 **Hendrikus Poll Jonker**, korenmolenaar, is geboren Epe op 3 sept. 1880, is overleden op 5 april 1964. Hij werd 83 jaar.
Hij trouwt Epe op 23 mei 1908 met **Cornelia Bouwman**, dochter van Kornelis Dirk Bouwman en Janna van Essen. Cornelia is geboren Epe op 12 aug. 1879, is overleden Epe op 8 juni 1962. Zij werd 82 jaar.
- 2 **Lina Janetta Poll Jonker** is geboren Epe op 22 juni 1882, is overleden Epe op 10 aug. 1904. Zij werd 22 jaar.
- 3 **Gerrit Ariën Poll Jonker**, molenaar, is geboren Epe op 2 sept. 1883, is overleden Epe op 9 sept. 1963. Hij werd 80 jaar. Hij was molenaar op de molen De Vlijt aan de Vlijtweg, thans Officiersweg.
Hij trouwt Epe op 18 mei 1907 met **Maria Anetta van Lohuizen**, dochter van Aart van Lohuizen en Johanna Pieterella Brinkgreve. Maria Anetta is geboren Epe op 30 maart 1879, is overleden Epe op 5 maart 1968. Zij werd 88 jaar.
- 4 **Willem Jan Poll Jonker**, smid, is geboren Epe op 24 nov. 1884, is overleden in 1976. Hij werd 92 jaar.
Hij trouwt Apeldoorn op 21 aug. 1913 met **Johanna Maria van Beek**, dochter van Johannes Jacobus van Beek en Arendina Hendrika Nikkels. Johanna Maria is geboren Apeldoorn op 10 juli 1887, is overleden Apel-

doorn op 8 juni 1936. Zij werd 48 jaar.

- 5 **Johan Hendrik Poll Jonker**, reiziger, is geboren Epe op 2 juni 1886, is overleden Epe op 20 dec. 1970. Hij werd 84 jaar.

Hij trouwt Epe op 4 april 1912 met **Maria Wilhelmina Schoonman**, dochter van Wilhelm Karel Schoonman en Evertje van de Velde. Maria Wilhelmina is geboren Epe op 16 aug. 1888, is overleden Epe op 16 april 1970. Zij werd 81 jaar.

- 6 **Aaltje Poll Jonker** is geboren Epe op 5 dec. 1887, is overleden Epe op 3 jan. 1888.

- 7 **Aaltje Poll Jonker** is geboren Epe op 22 maart 1889, is overleden op 18 mei 1957. Zij werd 68 jaar.

Zij trouwt Epe op 14 mei 1910 met **Willem Smit**, zoon van Hendrik Joost Smit en Aartje van Essen. Willem, rijwielhandelaar, is geboren Hoenderloo op 11 maart 1884.

Willem Smit had aan de Hoofdstraat in Epe tegenover de School met de Bijbel, de latere Anne de Vriesschool, een rijwielen- en radioartikelenzaak.

- 8 **Jan Poll Jonker**, rijwielhersteller, is geboren Epe op 23 maart 1890, is overleden op 17 juni 1968. Hij werd 78 jaar.

Hij trouwt Epe op 25 maart 1916 met **Everdina van Laar**, dochter van Hendrik van Laar en Teuntje Koldenhoven. Everdina is geboren Epe op 26 aug. 1893.

- 9 **Reinder Poll Jonker**, timmerman, is geboren Epe op 15 mei 1891, is overleden op 15 feb. 1978. Hij werd 86 jaar.

Hij trouwt Aschendorp op 18 juli 1919 met **Fenna Hendrina Verweij**, dochter van Derk Verweij en Hendrikje Zwijnenberg. Fenna Hendrina is geboren Vorchten op 16 juni 1896. Zij viert op 19 juli 1954 hun 35 jarig huwelijksfeest in zaal Kromdijk in Epe.

- 10 **Dirk Poll Jonker** is geboren Epe op 24 juni 1892, is overleden Epe op 18 jan. 1894. Hij werd 1 jaar.

- 11 **Dirk Poll Jonker** is geboren Epe op 5 feb. 1896, is overleden Epe op 3 maart 1896.

VRAGEN EN ANTWOORDEN BIJ DE FOTO'S IN NR. 200

FRANS SCHUMACHER / HENK KLOEZEMAN

Emst 1: Aan welke weg stond dit textielabriekje?

Textielabriek/atelier Coloré aan de Hanendorperweg

Emst 2: Welk bedrijf zien we op deze foto?

Smederij van Gait Visser aan de Hanendorperweg

Emst 3: Op deze plek vinden we anno 2014 snackbar De Halte. Kort na de Tweede Wereldoorlog deed deze woning dienst als... *Postkantoor*

Epe 4: Wat was de naam van deze garage aan de Hoofdstraat (nu garage Broekhuis)? *Volkswagengarage Dalhuizen*

Epe 5: Wat is de functie van dit huisje op de voorgrond en waar stond het? *Transformatorhuisje Marktplein*

Epe 6: Wat is de naam van deze kampeerboerderij en aan welke ligt de kampeerboerderij? *Kampeerboerderij De Koekamp aan de Tongerenseweg*

Oene 7: Aan wie behoort dit familiebedrijf vanaf 1937? *De familie Post*

Oene 8: Wat is de naam van de molen? *Molen Werklust aan de Houtweg*

Oene 9: Welk beroep is aan deze woning verbonden? *Dokterspraktijk (woning) van o.a. dr. Heeres, hoek Houtweg / Dorpsstraat*

Vaassen 10: Naar wie is deze straat in Vaassen vernoemd en in welk jaar is deze persoon overleden? *Jan Mulder, 1909*

Vaassen 11: Welke school is later op deze plek, links, gebouwd? *Kosterstraatschool (School met den Bijbel)*

Vaassen 12: Wat is de naam van deze straat? *Stationsstraat*

Winnaars (zoals bekendgemaakt op de Ledenvergadering):

Dirkje Pruntel uit Epe (met elf juiste antwoorden), Bert Kwakkell uit Amsterdam (tien).

BIJPRATEN OVER INTERNET

FER JANTZEN

Op 26 maart 2015 hebben enkele leden ervaringen uitgewisseld over het zoeken naar genealogische gegevens op internet. Veel gegevens uit de Burgerlijke Stand (BS) en uit de doop-, trouw- en begraafregisters (DTB) zijn al ontsloten via het internet. Het Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag, de provincies en de grote gemeentes laten grote delen van de thans openbaar geworden gegevens digitaliseren. Zo zijn de geboorteaktes na 100 jaar openbaar; huwelijksaktes na 50 jaar. Ook verenigingen, zoals Veluwse Geslachten, zetten de door hen vergaarde gegevens op het internet. Dat doen ook vele particulieren via allerhande genealogische websites waar stambomen worden getoond. Jammer genoeg zijn de gegevens van deze laatste groep niet altijd betrouwbaar en door het ontbreken van een deugdelijke bronvermelding onverifieerbaar.

Bij het zoeken naar gegevens uit de BS en de DTB's moeten we rekening houden met enkele valkuilen. Ten eerste waren de schrijfwijzen in de DTB's niet uniform en vaak werd de familienaam weggelaten. Iedereen wist immers wie Aelt Claessen was en soms heb je geluk wanneer daar achter 'onse backer' staat. Ook in de eerste jaren van de BS werden familienamen vaak fonetisch opgeschreven waardoor ze verschillend gespeld werden. Daarbij kwam dat de aangever soms zelf niet kon lezen, laat staan schrijven. Wanneer je dan bedenkt dat al die handgeschreven akten door honderden vrijwilligers worden overgetypt om op internet te worden geplaatst, dan kan het niet anders of er worden fouten gemaakt.

Tijdens de avond in De Rank in Vaassen is met name ingegaan op het zoeken in deze wildernis. De meeste 'zoekmachines' kennen het gebruik van speciale tekens, *wildcards* genoemd. Een ? voor wanneer je één letter niet zeker weet of * voor meerdere letters. Zo had ik bij het zoeken naar variaties in de naam Harleman, Ha*rleman opgegeven om ook de Haerlemannen te vinden. Maar dat bleek niet afdoende. Ik had H*rleman moeten invoeren want in één akte was de 'a' zo onduidelijk geschreven dat Horleman was overgenomen. Naast zoeken op naam is het vaak ook mogelijk een tijdspanne op te geven of een plaats. Zelfs het zoeken op beroepen is soms mogelijk. De meest uitgebreide zoekvorm is die waar een tweede naam kan worden opgegeven. Zo kun je alle akten van één gezin opsporen.

De aanwezigen vonden het een geslaagde avond en spraken af in het najaar nog eens bij elkaar te komen.

De voor onze omgeving belangrijke websites zijn:

www.wiewaswie.nl, *www.streekarchiefpe.nl* en *www.geldersarchief.nl*.

Op de website van Ampt Epe staan onder Contact de weblinks naar nog veel meer handige websites.

OUDE WOONPLEKKEN IN EMST (II): DE VERDWENEN BOERDERIJ DEN BEGBERGEN

EVERT DE JONGE

INLEIDING

Deze aflevering zal, evenals de volgende afleveringen, gaan over boerderijen in de buurtschap Laarstraat. Als eerste behandel ik een verdwenen boerderij waarvan de naam eveneens in de vergetelheid is geraakt. In de negentiende eeuw echter was de boerderij ongetwijfeld bekend bij de inwoners van Emst. Als je namelijk via het zuidwestelijke deel van de Emsterenk (globaal hoek Stationsstraat/Hanendorperweg) naar Epe ging, kon je dat via de Begbergenseweg doen. Ik heb het over de huidige Kerkhofweg; vroeger Begbergenseweg geheten. Daar waar de Kerkhofweg op de Laarstraat uitkomt, stond iets naar het oosten rechts of links van de weg Den Begbergen. Te oordelen naar de situatie van 1832 zou de boerderij in de voortuin van Laarstraat 19 en 21 hebben gestaan. De topografische situatie eind negentiende eeuw geeft echter weer dat de boerderij ten noorden van de Laarstraat stond in het weiland tegenover nummer 19.

HERENGOED

Den Begbergen was een zogenaamd herengoed. In de vorige aflevering heb ik de betekenis hiervan al uitgelegd. Het was dus geen herenhuis, maar een goed waarin de heer, i.c. de hertog van Gelre, rechten bezat.

In 1609 werd de boerderij voor het eerst in de akten van de Gelderse Rekenkamer genoemd. De bezitter, Roelof Thonissen, vroeg toen toestemming het te verkopen. Vier jaar later wisselde het goed alweer van eigenaar. Jacob Gaerts werd de nieuwe bezitter en na zijn dood zijn oudste zoon Henrick Jacobs, 'ook genaamd Zutphen'. Zijn tweede naam is mogelijk een herkomstnaam; wellicht kwam zijn overleden vader uit die stad.

In 1627 werd Lambert Lamberts Horst bezitter; hij moet al op leeftijd zijn geweest en was afkomstig uit de nabijgelegen, gelijknamige buurtschap Horst. Om welke reden dan ook had hij aan twee van zijn zonen de voornaam Lambert meegegeven, zodat bij zijn overlijden in 1633 er twee erfgenamen met dezelfde naam waren.

Nadat decennia de twee Lamberts - de een overleed al jong - en hun kinderen het goed gezamenlijk in bezit hadden, werd door koop en erfenis uiteindelijk Jan Lamberts Horst, zoon van de oudste Lambert, in 1665 alleenbezitter. In dat jaar vroeg en kreeg hij toestemming diverse bomen op het erf te kappen om het huis te renoveren. Mogelijk heeft hij zich daarbij overvraagd, want zowel in 1674 als in 1678 had hij schulden, zodat hij gedwongen was een hypotheek op de boerderij te leggen en een deel van de landerijen te verpanden. Gelukkig kwam hij erbovenop. In 1719 bleek hij te zijn overleden, want toen kreeg zijn zoon Lambert Jans Horst investituur.

*Gezicht vanaf de voormalige Begbergenseweg, thans Kerkhofweg, richting de Laarstraat.
Op de achtergrond het (nieuwe) pand Laarstraat 21, dat verrees op de plaats
nabij de verdwenen boerderij Den Begbergen.*

PATRICIËRS

In 1719 werd Anthonis Johannis Persoon op zeer jeugdige leeftijd eigenaar van het goed. Hij was een zoon van de Deventer predikant Adam Persoon en Christina Margaretha Nuck. Zijn moeder was een telg uit een puissant rijk geslacht dat overal op de Noord-Veluwe huizen, boerderijen en land bezat, zoals in Tongeren.

Persoon promoveerde in 1724 in de rechten en werd al kort daarna lid van de Deventer magistraat. In 1725 trouwde hij met Henrica Jordens, een telg uit een magistraatsfamilie.

Persoon kocht Den Begbergen als belegging. Ook De Oosterhoff in Vembde en De Quickborn in Epe waren zijn eigendom. Mogelijk woonde de familie in de zomer in het laatstgenoemde huis als de Deventer magistraat met reces was. Na zijn overlijden in 1763 werd zijn zoon Adam eigenaar van de Eper goederen. Deze was eveneens jurist en oefende de functies uit van gemeensman (kiesman van de magistraatsleden) in Deventer, schepen van Het Loo en schout van Colmschate. Hij trouwde 1748 met Anna Suzanna ten Brink, eveneens uit een Deventer patriciërsfamilie.

Adam bezat Den Begbergen schijnbaar niet alleen, want in 1771 verkocht hij zijn deel aan zijn zuster Hendrica en haar man Jan Hendrik IJssel Focking. Dit echtpaar zou ruim dertig jaar bezitter blijven.

Op 23 december 1801 lieten mr. Schmauss en mr. Wichering, als executeurs-testa-

De splitsing Laarstraat/zandweg. Hier stond ooit Den Begbergen; of links of rechts van de weg. Links staat nu nummer 21.

mentair van vrouwe Hendrica IJssel Focking geboren Persoon, registreren dat zij op een openbare verkoop d.d. 18 juni 1801 voor 3400 gulden hadden verkocht aan Peter Herms: de erven Den Begbergen en De Visch met hun hoge en lage landerijen, opgaande bomen en akkermaalsbos en verder houtgewas, gelegen te Emst en Westendorp

aan de Laarstrate, met enig hooi- en weiland in Emsterbroek, voorts land in Heerde en Wapenvelderbroek, in pacht bij Hendrik Lamberts Witteveen. Tevens werd aangetekend dat op Den Begbergen grondbelasting werd geheven ad 14 gulden, 14 stuivers en 12 penningen; en ook dat de pastorie van Vaassen elk jaar een gulden en 12 stuivers kreeg. Het huis moest schoorsteengeld voor twee schoorstenen en tot slot 36 garven rogge aan de koster afdragen.

FAMILIE BRUMMEL

Na een eeuw in handen te zijn geweest van een patriciërsfamilie werd Den Begbergen weer eigendom van een 'gewone' boerenfamilie. De nieuwe eigenaar Peter Herms was weduwnaar van Zwaantje Helmigs. Om de aankoop te bekostigen zou hij hun helft van Keijzersgoed of Bijsterboch voor 500 gulden verkopen, samen met Aart Gijsberts (Visch), getrouwd met Cornelisjen Peters, Aert Driesen Visch, getrouwd met Hermptjen Peters, en Egbertjen Berends, ongehuwde meerderjarige dochter van Berent Jansen, en wel aan het echtpaar Hendrik Arends Wijnnen en Harmanna Cop. Peter had dus het geld dat stak in Keijzersgoed, waarvan zijn (klein)kinderen een aandeel bezaten, nodig om de aankoop te bekostigen. Toch moet hij goed in de slappe was hebben gezeten, want op 16 februari 1802 kocht hij van Peter Gerrits van Putten, weduwnaar van Berendina Gerrits, en diens meerderjarige kinderen 5 schepel zaailand met holtgewas, genaamd De Halve Vijgencamp, aan de Emsterenk en Vaassenseweg, voor 160 gulden. De twee aankopen zijn op zijn minst opmerkelijk, want Peter was bij de aankoop al minstens 80 jaar oud!

Den Begbergen zou kort na 1802 vererven op de al genoemde dochter Cornelisje (geb. 1744), eerder (1769) getrouwd met Willem Lamberts Brummel, die al zo'n dertig jaar overleden was. Uit hun huwelijk hadden zij weliswaar zeven dochters, maar zoon Peter Willems Brummel (geb. 1773) erfde Den Begbergen.

Het kadaster meldt hem in 1832 als eigenaar; het huis met erf was toen 42 aren groot. Peter was in 1808 met Egbertje ten Hove (ook wel Smit) getrouwd die hem zou overleven. Zij werd na zijn overlijden (1844) in het kadaster als eigenaresse geregistreerd van zowel Den Begbergen (sectie O 358) als de landerijen, waaronder het ertegenover gelegen weiland (sectie O 488). Toen hun zoon Willem Brummel (geb. 1809) trouwde in 1846, werd hij de nieuwe eigenaar. Zijn vrouw was Jacomina Broekhuis (geb. 1820), dochter van klompenmaker Rijk Broekhuis en Evertje Hagedoorn. Het echtpaar boerde tot diep in de negentiende eeuw op Den Begbergen. Na Willems overlijden (1886) volgde als vanzelfsprekend zijn zoon Rik Brummel hem op. Deze was in 1853 geboren; ook hij trouwde met een boerendochter: Geertrui van Huffelen (geb. 1856), geboren in het gezin van Derk van Huffelen en Janna Jonker.

Rik en Geertrui zouden het huis uitbreiden door er een kookhuis naast te bouwen. Het erf was en bleef al die tijd 42 are groot.

AFBRAAK EN NIEUWBOUW

In 1923 meldde het kadaster een nieuwe eigenaar: Rik Brummel Rikszn., zoon van de vorige eigenaren. Deze in 1897 geboren Brummel was kort daarvoor, in 1922, ook met een Van Huffelen getrouwd: Janna (geb. 1901), dochter van Jan van Huffelen, landbouwer, en Maria Johanna Vorsthof. Zij zouden ruim een halve eeuw op Den Begbergen wonen, maar slechts een deel daarvan op de oorspronkelijke boerderij, want in 1940 werd deze gesloopt. Tegelijk werd er op de al genoemde sectie O 488 nieuwbouw gepleegd. Daar verrees een boerderij met kookhuis. Vijfenvertig jaar later zou ook deze boerderij worden gesloopt om nieuwbouw mogelijk te maken, waarbij het huidige huis op de hoek van de Laarstraat/Kerkhofweg (nummer 21) verrees. Eerder was al nieuwbouw gepleegd ten oosten ervan (Laarstraat 19).

BRONNEN

Streekarchief Epe-Hattem-Heerde.

Kadaster kadastrale gemeente Epe-Oene.

Bouwdossier 10.288.

Het Brummelboek.

DE RIETBERG IN BEELD

GERRIT ZONNENBERG

Al enige tijd ben ik op zoek naar beeldmateriaal en wetenswaardigheden betreffende een oude boerderij, te weten De Rietberg in Epe. Graag kom ik in contact met mensen die beschikken over foto's, schilderijen, filmbeelden of andere informatie over de geschiedenis van deze boerderij en haar bewoners. Tevens zoek ik namen van kunstschilders die in de periode 1900-1955 een schilderij hebben gemaakt van deze bijzondere boerderij.

Boerderij De Rietberg heeft gestaan aan de Hagedisweg 7, nabij de kruising met de Rietberglaan. In 1963 is op deze plek een woning gebouwd die door de familie Stevenick werd bewoond. De laatste bewoner was de familie Wassink. De woning uit 1963 is inmiddels afgebroken; onlangs is hier een nieuwe woning gebouwd, Hagedisweg 17.

De plaats waar de boerderij heeft gestaan is ook nu nog duidelijk te herkennen: twee oude lindebomen markeren bij benadering de locatie van de voorzijde van de boerderij. Veel Epenaren kennen of hebben herinneringen aan deze boerderij, zoals de herinnering aan de felle brand op maandag 10 september 1956 die de eeuwenoude boerderij volledig in de as legde. De boerderij was ten tijde van de brand zeker 350 jaar oud.

De brand ontstond 's ochtends rond half tien. Onder schooltijd, tijdens ons speekwartier van de Dorpsschool, rukte de Eper brandweer uit. Sensatie op het plein, want het gebeurt zelden of nooit dat de brandweer met groot materieel en loeiende sirene overdag langs je school scheurt. Vlak voor de middagpauze kreeg ik te horen dat onze boerderij in brand stond. Het zal duidelijk zijn dat deze brand een onuitwisbare indruk op mij heeft gemaakt.

Niet alleen bij mij overigens. Regelmatig spreek ik nog leeftijdgenoten en dan komt de brand weer even ter sprake. Bijna heel het dorp lijkt bij de brand aanwezig te zijn geweest. Niet zo verwonderlijk, omdat tijdens de middagpauze de brand zijn hoogtepunt bereikte en heel Epe getuige kon zijn van de vuurzee. Dat de brand zo'n indruk op mij heeft gemaakt, heeft natuurlijk ook te maken met het feit dat ik 'op De Rietberg' ben geboren, er opgroeide en er speelde met mijn vrienden en dat ik die bekende, vertrouwde omgeving plotsklaps achter moest laten. Dat stuk kinderleven was voorbij. Het enige wat ik nog bezat, had ik zo ongeveer aan.

Naast de complete verwoesting van de boerderij zijn alle persoonlijke bezittingen verloren gegaan. Zo beschikt onze familie slechts over één foto, gemaakt in de winter van 1955-1956. De juiste datering zal februari 1956 zijn geweest, omdat in

die maand sprake is geweest van hevige sneeuwval.

Niet alleen de brand heeft indruk gemaakt. De boerderij was slecht onderhouden en stond op de nominatie voor afbraak. Het enorme pak sneeuw van februari heeft de ondergang alleen maar versneld. Toen de dooi eenmaal inviel, nam zij de

*Boerderij De Rietberg aan de Hagedisweg 7 te Epe.
Foto vermoedelijk gemaakt in februari 1956.*

boerderij in haar val mee. Hierdoor ontstond een groot gat in het rieten dak. Dat gat had de vorm van een helikopter. In de periode tot aan september 1956 was de boerderij dan ook een bezienswaardigheid voor velen uit de omgeving. Op de zondagen kwamen veel mensen 'langsfietsen' om een foto te maken. Vooral vanaf de Rietberglaan, ter hoogte van de huidige manege De Rietberg, heeft men de ondergang van de boerderij goed op foto of filmbeeld vastgelegd. In mijn beleving moet er dus nog genoeg beeldmateriaal bewaard zijn gebleven.

De Rietberg is niet alleen uitvoerig gefotografeerd, maar ook door kunstenaars op het doek vereeuwigd. Tussen 1950 en 1955 heb ik regelmatig op de Hagedisweg gesprekjes gevoerd met 'kunstschilders' die achter hun ezel de voorzijde van de boerderij hebben vastgelegd met verf en kwast, en daarmee De Rietberg aan de vergetelheid onttrokken. Welke kunstenaars ik hier aan het werk heb gezien, moet ik nog ontdekken. Evenmin heb ik de kunstwerken van hun hand kunnen bewonderen. Voor mij waren de schilders al een bezienswaardigheid op zich, met al dat schildersmateriaal, alpinopet, pijp en gezeten op een soort melkkrukje. Tot mijn grote verrassing kreeg ik onlangs via mijn vriend Piet Das uit Den Bosch een plaatje van een schilderij met als bijschrift: 'De Rietberg Epe'.

Het schilderij is in bezit van museum De Veluwezoom in Doorwerth en is bijna gelijk aan de foto waarover ik beschik. Het kan dus niet missen: dit is De Rietberg, zoals ik die ken. Beide - foto en schilderij - zijn gemaakt ongeveer op het kruispunt Hagedisweg/Rietberglaan. Het geeft een beeld van de markante achterzijde van de boerderij.

De schilder is Herman Romijn. Hij heeft het schilderij gemaakt in 1939. Romijn wilde zich in 1937 als kunstschilder in Epe vestigen, maar heeft hier slechts een paar jaar gewoond. Wel heeft hij divers Eper werk gemaakt en verkocht. Het is

*Boerderij De Rietberg aan de Hagedisweg 7 te Epe.
Schilderij (1939) van Henk Romijn, in bezit van museum Veluwezoom.*

niet uit te sluiten dat hij ook de voorzijde op doek heeft geschilderd. Hij kan echter niet een van de schilders zijn met wie ik gesprekjes heb gevoerd, omdat hij in 1942 uit Epe is vertrokken.

Naast Herman Romijn moeten meerdere personen De Rietberg geschilderd of gefotografeerd hebben. Wie beschikt over werk van Romijn? Wie kent namen van andere schilders uit deze periode? Of wie heeft beeldmateriaal van De Rietberg en omgeving? Alle informatie is zeer welkom. Hopelijk kan ik op termijn met het verkregen materiaal een stukje geschiedenis oprakelen over De Rietberg, haar bewoners, de schilder Herman Romijn en mogelijk andere schilders en fotografen. Graag laat ik u dan in *Ampt Epe* de resultaten van mijn zoektocht weten. Ik zie uit naar uw reactie.

*Gerrit Zonnenberg, Oldekampseweg 1, 8181 ES Heerde
Tel.: 0578 - 69 30 86, mobiel: 06 - 515 506 89. e-mail: g.zonnenberg1@chello.nl*

RECHT EN VEILIGHEID OP DE VELUWE TOT DE TIJD VAN NAPOLEON

WILLY SMIT-BUIT

LAND- EN STADSRECHT

In de late Middeleeuwen viel het platteland in onze omgeving onder het landrecht van Veluwe, dat van oudsher overgeleverd was en in het volksbewustzijn lag verankerd. De rechtspraak werd uitgeoefend door of uit naam van de landsheer. Binnen de muren van een stad gold het stadsrecht; daar hadden de burgers het voorrecht op berechting door de stedelijke rechtbank, die niet ondergeschikt was aan het landsheerlijk gezag.

Daarom was de stenen galg aan de rand van de stad een symbool van de orde en rust die de stedelijke overheid in woelige tijden wenste te handhaven. De galg stond dan ook altijd op een opvallende plaats, liefst op een heuvel.

Vanaf 1339 was Gelre niet langer een graafschap, maar een hertogdom. Destijds bestonden er onderling grote verschillen in rechtsmacht binnen de vele afzonderlijke Gelderse rechtsgebiedjes. Het schoutambt Epe maakte reeds in de late middeleeuwen deel uit van het landdrostambt van Veluwe, dat op zijn beurt onderdeel was van het kwartier Arnhem van het hertogdom Gelre. De landdrost bezat binnen zijn ambtsgebied de hoogste autoriteit. Voor de handhaving van orde en gezag in de schoutambten stelde hij een schout aan.

Binnen de schoutambten kwam het dagelijks bestuur in de 16^e eeuw voor een belangrijk deel in handen van ambtsjonkers. Deze ambtsjonkers stamden uit oude geslachten die ooit door hun leenheer begiftigd waren met landerijen.

Zware misdrijven berechtte de hertogelijke raad. De drost of zijn rechterhand de schout had de leiding, als een persoon uit het schoutambt Epe een lijfstraf moest ondergaan. Op slot Rozendaal, het verblijf van de hertog, zat de boosdoener vast tot de voltrekking van zijn vonnis. Dat kon op verschillende plekken in Arnhem gebeuren, vaak bij de St. Janspoort, maar ook wel op de markt. In de schoutambten werden dus geen doodstraffen voltrokken, maar soms werden gehangenen daar op een galgenveld tentoongesteld bij wijze van afschrikwekkend voorbeeld.

Gelre kwam in 1543 onder de heerschappij van Karel V. In 1581 zegde het noordelijke deel van Gelre de trouw aan diens zoon Filips II op en vanaf 1588 maakte het als Gelderland deel uit van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Het gewest behield echter een zeer grote mate van zelfstandigheid, ook op het gebied van de rechtspraak.

DE LAGE RECHTBANK DOET DE SCHOUTAMBTEN AAN

Het schoutambt Epe vormde een van de tien schoutambten van het drostambt van Veluwe. Een- of tweemaal per jaar kwam de lage rechtbank naar de schoutambten.

Het landgericht begon in Ede, ging daarna naar Barneveld, Nijkerk, Putten, Ermelo, Doornspijk, Heerde en trok via Epe naar Apeldoorn om in Voorst de ronde af te sluiten. Men noemde dit het 'ommegericht van Veluwe'.

De lage rechtbank, het rondreizende landgericht, heeft tot de Franse tijd alle bestuurlijke veranderingen overleefd. Deze rechtbank bestreek het hele spectrum van het recht, behalve de ergste gevallen. De drost was voorzitter van de rechtbank en de schout zorgde voor de tenuitvoerlegging van het vonnis. Gerichtsluidenten werkten mee om tot een uitspraak te komen.

De heren van kasteel Cannenburch bekleedden in het schoutambt Epe lange tijd de positie van ambtsjonker. Zij zaten ook in het Veluwse landgericht, daarom kan het zijn dat de lage rechtbank in Vaassen neerstreek in plaats van in het dorp Epe.

Ambtsjonker werd je niet zomaar. Je moest afstammen van een erkend adellijk geslacht. Na 1732 was voor nieuw aantredende ambtsjonkers de gereformeerde religie vereist, je moest 25 morgen goed bouwland bezitten (of zeer vermogend zijn), in het schoutambt wonen en minstens twintig jaar oud zijn. De katholieke heer van de Cannenburch, Frederik Johan van Isendoorn à Blois, bleef ambtsjonker tot zijn dood in 1771, maar zijn zoon werd uit het college geweerd.

De lage bank wikkeld burgerlijke, vrijwillige en voogdijzaken af. Heel vaak ging het om zaken die tegenwoordig door de notaris worden behandeld, zoals testamenten en overdracht van onroerende goederen. Grensconflicten, ruzies met handgemeen, schade door uitgebroken vee - ook dergelijke kwesties werden bij de rechtbank aanhangig gemaakt. Tot de tijd van Napoleon gold: zonder klager geen rechtspraak. De verliezer was de overheid een geldsom schuldig. Hoewel er veel aanklachten op de rol stonden, kwam het landgericht lang niet altijd met een uitspraak. Het gericht adviseerde dikwijls tot bemiddeling door enkele wijze mannen.

In het dorpsleven was de komst van de rechtbank een belangrijk evenement, dat veertien dagen van tevoren in de kerk afgekondigd werd. Het landgericht vertrok op de Grote Markt in Arnhem, de hoofdstad van het kwartier van Veluwe. In Ede was de eerste rechtszitting. Daar werd de hele procedure voorgelezen en in het protocol gezet. Met koetsen en wagens door bossen, heidevelden en zandverstuivingen reisde de stoet van het ene schoutambt naar het andere. De gerichtsprotocollen gingen mee. Als er een kar vast kwam te zitten, was er altijd wel een hulpvaardige boer bij de hand die de kar voor een paar stuivers lostrok.

De rechtszaken moesten plaatshebben 'bij klimmender zonne'. Als de rechtbank onverhoopt niet op tijd arriveerde, werd de klok stilgezet. Klimmende zon wil immers zeggen: voor twaalf uur.

Oorspronkelijk werd recht gesproken bij de gerichtslinde op het kerkhof, binnen een vierkant van gespannen touwen. De uitdrukking 'een rechtszaak aanspannen' gaat daarop terug. Later vond de rechtbank onderdak in de kerk of een herberg. Zodra de drost zijn hoge zetel beklommen had, begon de rechtszaak. De rechters

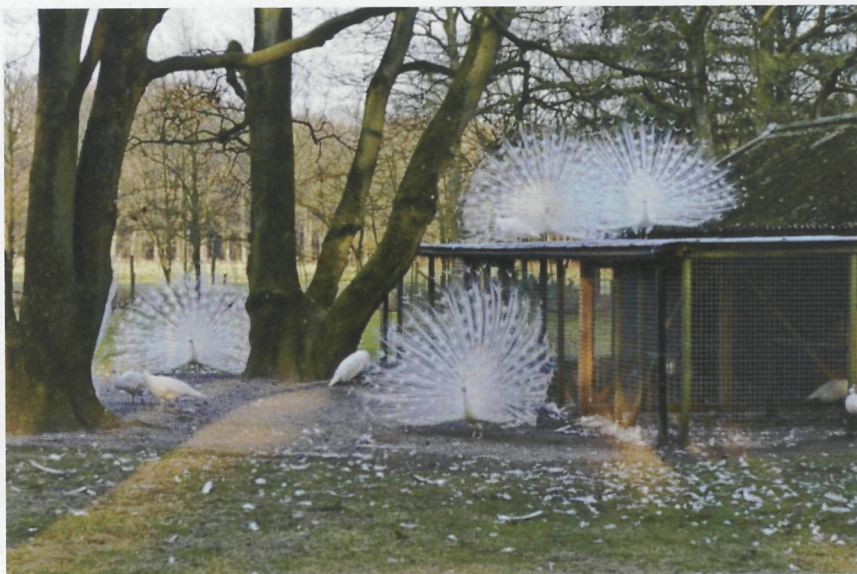

zaten op banken, de gedaagde stond. Gesteld dat iemand zich benadeeld voelde, dan moest hij zijn klacht schriftelijk ingediend hebben bij de schout. Vervolgens werd de aangeklaagde gedaagd om zich te verweren. Die kwam trouwens niet altijd opdagen. In de protocollen werd het verloop van de zaak opgetekend. Voor de herbergiers kon het verblijf van de rechtbank nooit lang genoeg duren, want ze hadden de beste klandizie van het jaar.

Formele aspecten luisterden nauw bij het 'omme richten'. Altijd moest de juiste procedure gevolgd worden. In 1449 werd Bernt van Rimpelder veroordeeld tot het betalen van een boete. Bernt antwoordde dat de uitspraak ongeldig was, 'want die Richter niet en hefft laten verkundigen van bauen tot beneden als dat van alts gewoonlick ist gewest.' Zo'n zaak had een los eindje, deze kwestie moest opgehelderd worden ofwel 'geklaard' voor de hoge bank van de Veluwe, ten overstaan van de landsheer in eigen persoon.

DE HOGE BANK: DE HERENHUL IN DE ENGELANDERHOLT

Als bepaalde zaken voor de lage rechtbank niet bevredigend waren afgerond, moest alsnog 'klaarheid' in zo'n zaak gebracht worden voor de hoge bank. De klaring voor de hoge bank van het Veluwse landgericht speelde zich vlak bij Beekbergen af op de Herenhul (letterlijk: heuvel van de heer) in de Engelandersholt. Het ging om civiele zaken over verplichtingen aan een heer, geldvorderingen, de afwikkeling van erfenissen en dergelijke. Op hoofdlijnen ging het bij de hoge bank

Vroeger sierden de witte pauwenveren van kasteel Staverden de helm van de Gelderse hertog; tegenwoordig wordt de witte Gelderse Pauwenveer toegekend aan een verdienstelijke instelling binnen de provincie. Foto met dank aan Martin Stevens (www.wolverlei.nl).

net zo aan toe als bij de lage rechtbank.

In de late middeleeuwen reed de hertog op een zondag (later op maandag) met zijn raadslieden, gevolgd door ridders, knapen en stedelijke afgezanten te paard naar de Engelandersholt. Op zijn hoofd droeg hij witte pauwenveren, geleverd door de kasteelheer van Staverden. Zijn stoel stond op een podium onder een baldakijn met daarop het wapen van Gelre; die baldakijn was het hoogste teken van zijn rang. Aan zijn voeten zat onder andere de drost van Veluwe, die namens de hertog voorzitter was, zolang een rechtszaak uit een van zijn schoutambten aan de beurt was. Wat lager stonden aan weerszijden de banken voor het gevolg van de hertog, in volgorde van belangrijkheid. In de lege ruimte voor de rechter was plaats voor de personen die een geschil hadden. Na hoor en wederhoor zeiden daarvoor aangewezen oordelaars wie er gelijk had. Ten slotte bekrachtigden de ridders, knechten en vertegenwoordigers van de Veluwse steden de klaring bij meerderheid van stemmen. Veelal werd door een soort van schikking een eindoordeel ontweken.

Rechtspraak en bestuur waren destijds niet scherp gescheiden. De Herenhul deed dienst als multifunctioneel centrum: daar troffen de aanzienlijken elkaar om de politiek te bespreken, hun zaken te behartigen en zo meer. Ze bivakkeerden in tijdelijke onderkomens of in de herberg Het Rode Hert in Beekbergen.

In tijden van zwak hertogelijk gezag veranderde de Veluwe in een 'wilt byster lant'. Vanwege oorlogsgeweld was er in de 16^e eeuw lang niet geklaard op de Engelandersholt. Wat bleek? Niemand wist nog precies in wat voor soort zaken de klaarbank bevoegd was: de secretaris Arnt van Steenler moest in oude gerechtsboeken op zoek naar 'd' appellation aen Engellander Holt.tho weten van wat saecken gebruickelick sije t' appelleren'.

Het doek was voor de klaarbank eigenlijk al gevallen, toen het hertogdom Gelre in 1543 zijn zelfstandigheid verloor. Daarna kwam de klaring zelden bijeen. Het Hof

De gedenksteen van de Herenhul

van Gelre en Zutphen in Arnhem werd het nieuwe rechterlijke bestuurscentrum en dit nam de appèlfunctie van de klaarbank over. In 1676 kwam deze uitsluitend aan de gewestelijke rechtbank.

Halsmisdrijven, begaan binnen het schoutambt, werden ten tijde van de Republiek ook berecht door het Hof van Gelre en Zutphen. Het vooronderzoek werd, afhankelijk van de aard van het vergrijp, soms gedaan door de lage rechtbank.

In de late middeleeuwen lag de Herenhul op een kruispunt van belangrijke handelswegen. Tegenwoordig moet je naar de plek zoeken. Alleen de naam Richtersweg en een in 1961 geplaatste metershoge zwerfsteen met daarop het woord Herenhul, iets ten zuiden van het Gelreziekenhuis in Ugchelen, houden de herinnering levend. Op de plek van herberg Het Rode Hert, Engelandersweg 29, staat nu een woonhuis met dezelfde naam. Ook is het traject waarlangs de Arnhemse afgevaardigden naar de Engelandersholt reden, nog gedeeltelijk in gebruik als doorgaande weg.

BOEKENNIEUWS

ONS DORP VAN TOEN

Ons dorp van toen – zo was 't en zo is 't is eind april 2015 op de markt gebracht door Uitgeverij Gelderland.

Het boek, met 224 pagina's en 260 foto's, bevat actuele foto's van Bert Hanekamp, oude foto's en historische verhalen van Gert van den Esschert, evenals historische verhalen en andere teksten van Jan Stenvert.

Vijftig (oud-)Epenaren halen in het boek herinneringen op aan het dorp uit hun jeugd. Hun verhalen zijn geïllustreerd met oude en nieuwe foto's

Ons dorp van toen

Zo was 't en zo is 't

en montagefoto's waarop de situatie van toen en nu op een unieke manier in één beeld is vervat.

In het hart van het boek staat een schitterend gedicht van 'dorpsdichter' Henk Posthouwer, dat de sfeer van het Epe van toen en nu prachtig weergeeft.

Ons dorp van toen kost slechts 24,95 euro dankzij royale sponsoring van de Wibra, een van oorsprong Eper bedrijf.

SCHAVUITERTJES

NAVETELD DOOR BRAM VAN LEEUWEN, OUD-EPENAAR

Onderstaande anekdote tekende ik lang geleden op uit de mond van opa Schurink (met de wandelstok), de eerste kapper van Epe.

Officieren van de legerplaats Oldebroek kwamen naar het dorp om te passagieren, onder andere bij De Posthoorn. Aan het eind van de avond lieten ze zich terugbrengen door Gait (of Willem?) Das, met het rijtuig. De heren beaamden een plan om Das een poets te bakken.

Ze besloten een eindje voor de Knobbel de koets te verlaten zonder dat de soezerige koetsier dat zou merken. Zo gezegd, zo gedaan. Toen Das de passagiers sommeerde uit te stappen, merkte hij dat de vogels reeds gevlogen waren en hij dus kon fluiten naar zijn geld. Misschien is hij even boos geweest, maar hij kon de grap waarschijnlijk ook wel waarderen. In ieder geval zon hij op wraak.

Bij een van de volgende ritten vroeg hij hun of ze weleens schavuitertjes hadden gevangen. Schavuitertjes? Wat zijn dat? Das legt uit: schavuitertjes zijn kleine konijntjes, die je heel gemakkelijk kunt vangen en dan kunt meenemen naar de kazerne voor een goeie grap. Daar hadden de heren wel oren naar.

'Maar hoe doe je dat dan?' 'Heel eenvoudig: je gaat naar een kleine open plek in het bos en daar zet je een schepersmand ondersteboven neer. Je zet er een flinke kaars onder. Je gaat er in een kring omheen zitten, zo'n meter of vijf van de mand. Je steekt de kaars aan en na enige ogenblikken komen de nieuwsgierige konijntjes op het flakkerende licht af, dat door de kieren van de mand schijnt. Dan zijn die beestjes zo gebiologeerd door dat licht dat ze stokstijf blijven zitten, vlak bij de mand. Je kunt ze dan zomaar pakken. Kind kan de was doen!' Dat wilden de heren officieren dan weleens meemaken!

Op een donkere avond, onderweg naar de kazerne, nam Das de mannen mee het bos in. Hij zette de mand neer, pakte de grote kaars en stak die aan. Ze zaten in een halve kring gehurkt en doodstil om de mand in afwachting van wat er zou gebeuren. Wat ze niet gezien hadden, was dat Das geen grote, maar een heel klein stompje van een kaars had neergezet. Das maakte zich zo stil mogelijk uit de voeten en de heren bleven alleen achter, niet wetend waar ze precies waren. Het kaarsje was al snel opgebrand. Iedereen zat in het pikkedonker en Das was niet meer te zien of te horen. Ze begrepen al gauw dat ze op hun beurt beetgenomen waren. Ze moesten maar zien hoe de kazerne te bereiken, want ze wisten niet precies waar ze waren... De wraak was zoet.

LEZERSRUBRIEK

Bijgaande foto komt uit de collectie Drukkerij Hooiberg in het Streekarchief. Degene die de foto instuurde, heeft geen idee waar het is, maar het is in ieder geval een prachtplaatje. Wie van onze lezers komt dit bekend voor?

REACTIE VAN LULOF DALHUISEN UIT OENE OP AMPT EPE NR. 200

In nummer 200 van Ampt Epe, december 2014, trof ik bij de prijsvraag een foto aan van Garage Dalhuisen. Dit bedrijf is door mijn oom Marinus Dalhuisen eind jaren vijftig gebouwd, inclusief een woning. Bijgaand stuur ik jullie een luchtfoto van het bedrijf. Ik schat zo in dat deze gemaakt is halverwege de jaren zestig. Misschien kunnen jullie er wat mee voor ons 'clubblad'.

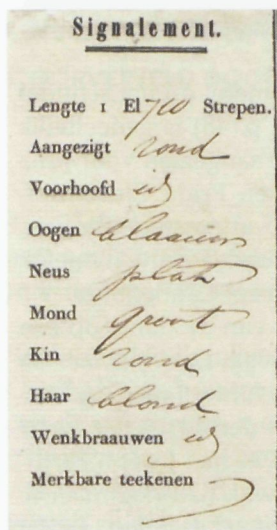

REACTIE VAN GERRIT KOUWENHOVEN OP AMPT EPE NR. 201: ENKELE AANVULLINGEN BIJ HET ARTIKEL OVER P. VISSER

In nummer 201 op bladzijde 39 noemt Terwel zeer juist de twee kinderen die in de gemeente Epe zijn geboren uit het echtpaar Peter Visser met zijn tweede echtgenote Johanna Jonkers. (Het eerste kind trouwens binnen vijf maanden na het huwelijk.) Met zijn eerste vrouw Stientje Nagelhout kreeg hij echter in Epe ook nog een kind, namelijk Aalt op 16 december 1855, wat niet strijdig is met het vertrek uit Elburg naar Oene op 10 maart 1855. De eerste vrouw Stijntje Nagelhout overleed op 16 juni 1856 in Oene, niet op 18 juni.

Blijkens de huwelijksbijlagen bij zijn tweede huwelijk was Peter Visser op 16 januari 1818 te Doetinchem geboren. Tussen die bijlagen zit ook het bewijs dat hij aan zijn militaire dienstplicht heeft voldaan. Hij had geloot en zijn nummer was niet opgeroepen. Op dit stuk staat ook zijn signalement: hij was 1,71 meter, wat lang is voor die tijd. Hij had een rond gezicht, rond voorhoofd en ronde kin, blauwe ogen, platte neus, grote mond en blond haar. Nu kunnen we ons dus ook een voorstelling van zijn uiterlijk maken.

Gratis.
 Model Let. L. L. Art. 200 der Wet. **NATIONALE MILITIE.** Ligtijd van den jaren achttien honderd

PROVINCIE GELDERLAND.

CERTIFICAAT.

De STAATSRaad, COMMISSARIS DES KONINGS IN DE PROVINCIE GELDERLAND.

Signalement.

Lengte : El 70 Strepen.
 Aangezicht rond
 Voorhoofd w
 Oogen blaasien
 Neus plat
 Mond groot
 Kin rond
 Haar blond
 Wenkbrauwen w
 Merkbare teekenen

verklaart, dat geboren te Zutphen den 26 Januarij 1860 van hertog Schilder zoon van Peter en van Beind Anna Maria van hertog woonde te hinnen de Gemeente van Elburg voor de Nationale Militie is ingeschreven; dat hem vervolgens bij de loting in ten deele gevallen het nummer 145 hetwelk tot beiden niet oproepen zijde, hem tot gene dienst leen verpligt.

Handteekening

Gegeven te ARNEM, den 24 December 1860.

De Minister,
 Commissaris des Konings voornamend,

Gerestaard N. 2892

Ter informatie:

Sinds 1820 stond 1 el gelijk aan 1 meter,
 terwijl 1 streep 1 millimeter was.
 Naar toenmalige maatstaven
 was Peter Visser groot!

REACTIE VAN GERRIT KOUWENHOVEN OP AMPT EPE NR. 201: GEDICHT OP EPE

In *Ampt Epe* nummer 201 staat een gedicht op Epe, geschreven door Johan van Emst uit Vemde. Mevrouw Jannie Ooms-Kamphuis had het aangedragen. Zij wist dat de dichter bevriend was geweest met haar vader. Ook was bekend dat hij leeraar Engels was geworden en getrouwd met een Engelse vrouw.

Van mevrouw Jannie Ooms-Kamphuis kon ik de vader terugvinden: Willem Kamphuis, geboren 11 augustus 1912. Vervolgens was het zoeken naar een leeftijdgenoot van hem met de naam Johan van Emst uit Vemde die een Engelse vrouw trouwde en in het onderwijs terechtkwam.

Er was een Johannes Hendrikus van Emst, geboren 18 december 1901, die in Emst woonde, en er was een Johannes Evert Hendrikus van Emst, geboren 8 juli 1916, wonend aan de Heerderweg oud nummer C 507, dat is vernummerd in Eekweg 2, dus dat is in Vemde. De leeftijd van de laatste komt in de buurt van die van Willem Kamphuis, daar zit vier jaar tussen. Deze Johannes E.H. van Emst heeft van zijn vijftiende tot zijn negentiende in Deventer gewoond en daar volgde hij misschien de kweekschool. Hij keerde weer terug op zijn ouderlijk nest en werd onderwijzer. Op zijn dertigste vertrok hij in 1946 naar Den Haag, waar hij is overleden op 16 november 2011, blijkens online-familieberichten.nl.

REACTIE VAN JOP EUWIJK NAAR AANLEIDING VAN DE VRAAG VAN WILLY SMIT-BUIT

Het raadsel rondom de vrouw-met-de-merel op het schilderij van Eppo Doeve (zie *Ampt Epe* 201, p. 48) is gedeeltelijk opgelost. Deze vrouw was abusievelijk aangezien voor Julia Cleve, de dochter van Richard Cleve en Frida Cleve-Molard, de laatste particuliere eigenaren van kasteel Cannenburch in Vaassen. Doeve had de onbekende vrouw namelijk afgebeeld tegen de achtergrond van kasteel Cannenburch.

Toen mijn zoektocht naar de identiteit van de dame op een dood spoor was beland, heb ik Jop Euwijk, Doevekenner bij uitstek, geraadpleegd. Volgens hem was de persoon op het schilderij niemand anders dan Doeves eerste vrouw Eugenia Henriëtte Maria van den Elzen. Ze werd ook wel Tinnie of Tin genoemd. Ze trouwde op 12 februari 1934 met Joseph Ferdinand Doeve en scheidde van hem op 1 oktober 1948. Jop Euwijk had nog meer te melden: *'U bent natuurlijk benieuwd wat het kasteel op de achtergrond daar doet. En dat weet ik dus zelf ook niet. Tin van den Elzen kwam uit Arnhem en haar vader en opa uit Oss (was burgemeester daar) volgens mij. Wat Vaassen ermee te maken heeft, is mij een groot raadsel.'* W.S-B

REACTIE VAN RUDOLF VAN DER VEEN N.A.V. ARTIKELTJE VAN WILLY SMIT-BUIT

In de krant *70 jaar bevrijding Epe*, uitgave van Ampt Epe, stond een stukje getiteld 'Spanning en sensatie'. Gerrit Kloezeman vertelde daarin over zijn oorlogservarin-gen. Op 1 januari 1945 mocht hij van zijn ouders niet naar buiten, zo viel op pagina 6 te lezen. De lucht zag zwart van de Duitse jagers op weg naar Engeland en ze kwamen ook nog eens terug, nadat ze hun bommenlading afgeworpen hadden. De heer Rudolf van der Veen meldde dat de jagers doorgaans alleen mitrailleurs aan boord hadden. Van der Veen heeft gelijk: de jagers escorteerden de bommenwerpers. Gerrit Kloezeman heeft op 1 januari 1945 jagers gezien die patrouillevluchten uitvoerden boven de Veluwe. Engeland bereikten ze niet meer, want de geallieerden beheersten het luchtruim. W.S-B

VRAAG NAAR O.A. INTERIEURFOTO'S VAN HET OUDE GEMEENTEHUIS

Voor ons nieuwe Grand Café Cornelis - het voormalige gemeentehuis - zijn wij op zoek naar mooie, oude foto's. Met name van het interieur (ook toen het later fungeerde als muziekschool, klederdrachtmuseum, spelcomputermuseum, etc.). Het exterieur is vaak genoeg vereeuwigd.

Ons doel is het om Epenaren en bezoekers mooie foto's te laten zien van zowel het (interieur van het) oude gemeentehuis als van mooie kiekjes van Epe zelf. Zo willen wij bijvoorbeeld ook portretten van alle burgemeesters tonen.

We willen het pand (deels) terugbrengen in de staat van rond de verbouwing in 1911 en daarvoor. Ik zie uw reacties graag tegemoet!

Monika Kylar, e-mail: rthome@planet.nl of telefonisch 06-515 064 32.

ONGENODE GASTEN

DOORVERTELD DOOR JAN KIESBRINK

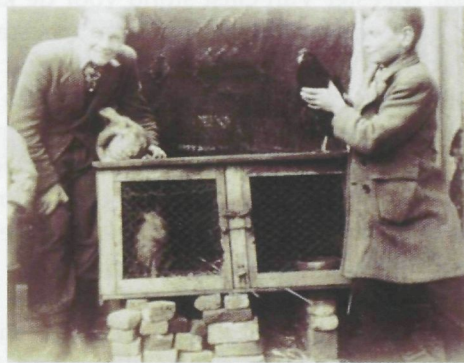
Ton Helwig was als 12-jarige jongen uit Den Haag in het laatste oorlogsjaar, en met name in de hongervinter 1944-45, geëvacueerd naar Oene. Hij verbleef bij de familie Van Niersen aan de Horthoekerweg. Hij vertelt van zijn ervaringen:

‘Eerst merkte ik maar weinig van de Duitse soldaten die in de openbare school in Oene gelegerd waren. Wel herinner ik me het groepje soldaten dat zich aanbood om de dakpannen weer op de boerderij van Kluin te leggen. Dit huis was zwaar getroffen door het bombardement op Oene. Ik weet nog dat ze als de dood waren dat een geallieerd vliegtuig ze zou ontdekken! Zodra ze een vliegtuig hoorden, wisten ze niet hoe gauw ze van het dak af moesten komen! Toen ze klaar waren, zag het dak er weer als vanouds uit. Dat moet ook gezegd worden.

Op zekere dag begonnen ze met bedelen. Ze kwamen dan aan de deur met de vraag: ‘Haben Sie Eier?’ Het waren, geloof ik, ook meestal dezelfde twee: een lange en een korte man. Een keer bleef het niet bij die vraag, maar ‘bestelden’ ze een warme maaltijd! Op het verweer van de dames dat ze geen kolen hadden om zoiets voor ze klaar te maken, zeiden ze, wijzend op een linnenkast: ‘Dann nehmen Sie doch diesen Schrank.’ Enfin, we kwamen er niet onderuit: ze hebben heerlijk gegeten van de stamppot van aardappelen met gedroogde appeltjes. Die gedroogde appeltjes waren een eigen product. In de boomgaard aan de zijkant en achter het huis stonden appelbomen en de rijpe appeltjes werden geschild, doormidden gedeeld, het klokhuis eruit verwijderd en aan de bakker gegeven. Deze legde de appelpartjes in zijn oven en wat dagen later kwamen ze gedroogd terug. Lekker!

Ik weet ook nog dat we ‘s avonds in de kamer zaten bij het licht van een carbidlantaarn. Ik had dat toen nog nooit eerder gezien. Op grijze stukjes carbid werd water gedruppeld en dan ontstond een brandbaar gas (acetyleen). Dat gas had een eigenaardige lucht, maar aangestoken gaf het mooi licht.

Op een avond meldden de twee Duitsers (moffen noemden we dat toen) zich. Ze kwamen op bezoek! Dat moet erg vervelend geweest zijn. Wat zou er gebeuren als je zou zeggen dat ze niet welkom waren? Zouden ze blijven komen als ze een keer ontvangen waren? Ik weet nog dat er (onvermijdelijk) over het verloop van de

Links Ton Helwig met zijn broer Wim bij het konijnenhok aan de Horthoekerweg in Oene.

Doorverteld door Jan Kiesbrink

oorlog werd gesproken. De lange soldaat gaf toe dat een overwinning er niet meer inzat. De kleine soldaat wist dat nog niet zo zeker, hij nam het de lange soldaat kwalijk dat hij er zo over dacht. Dat alles terwijl ieder weldenkend mens er toen eigenlijk zeker van was dat de oorlog voor Duitsland verloren was.

Een andere keer was het 's avonds langer licht en waren we achter het huis een potje aan het knikkeren. Ineens stonden ze daar weer: de lange en de kleine. Ze wilden meedoen! Op een gegeven moment liep er een andere Duitse militair over de straat. De kleine sprong tevoorschijn en riep, z'n arm omhoog heffend als Hitlergroet 'Heil Hitler!' De lange hield zich schuil. Een tijdje later kwam er echter een soldaat uit het dorp die zei dat ze allebei mee moesten komen.

Ik geloof niet dat we ze nog hebben teruggezien. Misschien liepen ze een paar weken later in de lange rijen soldaten die, slordig gekleed en sloffend, links en rechts van de weg in ganzenmars langs onze boerderij richting het westen liepen. Ontmoedigd en verslagen.

NAAR SCHOOL

Het was voorjaar, de Duitsers waren weg en de scholen begonnen weer! Er werd dus aan Wim en mij gevraagd naar welke school we wilden gaan: de openbare of de christelijke. Wel iets om even over na te denken! Op mijn katholieke school in Den Haag had ik de boodschap meegekregen dat je voorzichtig moest zijn met andere christelijke kerken. Het was zelfs zo erg dat ik geleerd had dat je als katholieke jongen niet in een protestantse kerk mocht komen en dat de protestantse bijbel geen goede bijbelversie was. Je zou er maar door in verwarring kunnen raken!

Nu de keuze dus. Wij vonden dat we zeer veel te danken hadden aan meester Van Gilst. Hij had er immers voor gezorgd dat we in Oene onderdak hadden gekregen! En een christelijke school was beter dan een godloze school als de openbare school. Maar aan de andere kant, we wilden oppassen niet 'van ons geloof af te vallen'. Dus typisch protestantse dingen, daar wilden we niet aan meedoen. Daar zaten we, naast elkaar in de klas. Drie klassen (groepen zeggen we nu) in één lokaal. Meester Van Gilst stond voor de klas. Maandagmorgen werd er godsdienstles gegeven. De andere kinderen moesten dan een psalmvers opzeggen, maar dat werd niet van ons gevraagd. Ieder kind had een bijbeltje op zijn of haar bank. Rij voor rij kreeg iedereen een beurt om een aantal verzen voor te lezen. Op een goede dag (ja: goede) was ik aan de beurt. Mijn bijbeltje lag ongeopend voor mij. Uit een protestantse bijbel voorlezen? Nooit! Doodse stilte, die een eeuwigheid leek te duren. Van Gilst zei niets en gaf toen Wim de beurt. Ook die zei niets. Zijn oudere broer (ik dus) had het voorbeeld gegeven. Weer een doodse stilte en toen het volgende kind. Wat een wijsheid van die man! Meester Van Gilst, hoofd van een School met de Bijbel, had echt begrepen wat christendom was. In ieder geval beter dan die geïndoctrineerde jongens die wij waren. Hij had kunnen uitvallen dat we nu eenmaal op een christelijke school zaten en moesten doen wat daar gezegd werd. Ik ben er trots op dat ik een paar maanden op de Oener School met de Bijbel, met meester Van Gilst aan het hoofd, heb gezeten!

INHOUDSOPGAVE

Uit de vereniging <i>Aart Schurink</i>	1
Evenementenagenda <i>Eef Brummel</i>	3
Vereeniging Beekeigenaren gemeente Epe, deel 1 'De kist van Van Delden' <i>Tjada Amsterdam</i>	4
Vereeniging Beekeigenaren gemeente Epe, deel 1A 'Vereniging boekt eerste succes' <i>Tjada Amsterdam</i>	9
De kokosnootbokaal op kasteel Cannenburch <i>Willy Smit-Buit</i>	13
Jonker of Poll Jonker? <i>Fer Jantzen</i>	19
Vragen en antwoorden bij de foto's in nr. 200 <i>Frans Schumacher / Henk Kloezeman</i>	27
Bijpraten over internet <i>Fer Jantzen</i>	29
Oude woonplekken in Emst (II) De verdwenen boerderij Den Begbergen <i>Evert de Jonge</i>	30
De Rietberg in beeld <i>Gerrit Zonnenberg</i>	34
Recht en veiligheid op de Veluwe tot de tijd van Napoleon <i>Willy Smit-Buit</i>	37
Boekennieuws	41
Schavuitertjes <i>Naverteld door Bram van Leeuwen</i>	42
Lezersrubriek	43
Ongenode gasten <i>Doorverteld door Jan Kiesbrink</i>	47

VAN DE REDACTIE

In nummer 203 van *Ampt Epe* gaat het deksel van de 'kist van Van Delden' omhoog. Deze kist bevat het archief van de opgeheven 'Vereeniging voor Beekeigenaren in de Gemeente Epe'. Deze vereniging regelde het beheer van het beekwater het liefst zelf, zonder bemoeienis van de overheid. Maar toen de plannenmakerij voor een snelweg ten westen van Epe in een vergevorderd stadium was - drie beken moesten ervoor overkluisd worden - dacht de Vereeniging voor Beekeigenaren constructief mee. Waarom draaide het project op niets uit? U leest het in de bijdrage van Tjada Amsterdam.

Evert de Jonge schetst in de tweede aflevering van de serie 'Oude woonplekken in Emst' de bewonersgeschiedenis van de verdwenen boerderij Den Begbergen. Deze boerderij heeft meer dan 200 jaar aan de Begbergenseweg gestaan, nu de Kerkhofweg. Ook Gerrit Zonnenberg houdt zich bezig met een oude boerderij. Hij hoopt dat de lezers van *Ampt Epe* hem helpen om het beeld van boerderij De Rietberg compleet te maken.

Tegenwoordig zou dat zo gemakkelijk niet meer gaan, maar in de 19e eeuw slaagde een tak van de uitgebreide familie Jonker erin een dubbele achternaam te krijgen. Fer Jantzen laat zien hoe dat in zijn werk ging. Hij geeft ook tips voor het internetgebruik bij de zoektocht naar genealogische gegevens.

Op kasteel Cannenburch behoort de kokosnootbokaal, gevat in een zilveren montuur tot de absolute topstukken. Aangenomen werd dat het ging om de doopbeker van de in 1601 geboren Elbert van Isendoorn. Willy Smit-Buit werpt nieuw licht op de ontstaansgeschiedenis van deze kostbare beker. Verderop in dit nummer vertelt ze over de rechtspraak tot de Franse tijd. Wat blijkt? De 'rijdende rechter' had een voorloper in de rondtrekkende lage rechtbank van vroeger. Beroep aantekenen kon bij de hoge bank van het Veluws landgericht. De zittingen vonden plaats op een heuveltop in het Engelandersholt bij Beekbergen.

Ook in dit nummer van *Ampt Epe* ontbreken de vaste rubrieken niet. U hoeft ook niet langer in spanning te zitten over de uitslag van de prijsvraag uit *Ampt Epe* (nr. 200). Voor een anekdote over ons voorgeslacht kunt u bij Bram van Leeuwen terecht. Hij laat zijn opa Schurink aan het woord over de schavuitertjes. Jan Kiesbrink vertelt het verhaal van de Haagse schooljongens die tijdens de Hongerwinter van 1944-1945 werden opgevangen door de familie Van Niersen uit Oene. Op de School met de Bijbel leerden Ton en Wim Helwig meer dan alleen taal en rekenen. Meester Van Gilst gaf hun levenslessen mee.

Daarover en nog veel meer kunt u lezen in nummer 203 van *Ampt Epe*.